

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Způsob a rozsah náhrady nemajetkové
újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení**

Adéla Spoustová

Plzeň 2023

Seznam použitých zkratk

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ z roku 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
ABGB	Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie)
Vyhláška z roku 1965	Vyhláška ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního úřadu sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění
Bodová vyhláška	Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění
MKF	Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví
Zákoník práce	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
Zákoník práce z roku 1965	Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce
Metodika	Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví
Nařízení	Nařízení č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem a nemocí z povolání

ÚS

Ústavní soud ČR

NS

Nejvyšší soud ČR

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Adéla SPOUSTOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0390P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Způsob a rozsah náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení**
Zadávající katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

- Způsob náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení
- Rozsah náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a při usmrcení
- Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví

Titulek

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

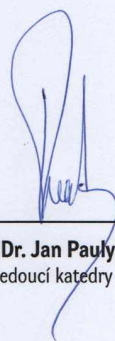
Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. července 2022

Titulek

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně za použití pouze uvedených zdrojů, a to v souladu s pravidly odborné vědecké práce.

V Plzni dne 20. 3. 2023

Adéla Spoustová

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce doc. JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D., za jeho vstřícnost, cenné rady, čas a především trpělivost při vedení mé práce.

Úvod	1
1 Pojem újma podle občanského zákoníku	4
1.2 Majetková újma	4
1.3 Nemajetková újma	5
1.4 Vznik povinnosti k náhradě nemajetkové újmy	6
1.5 Odčinění nemajetkové újmy	7
1.5.1 Moderační právo soudu	9
1.6 Funkce náhrady nemajetkové újmy	10
2 Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví	11
2.1 Východiska kompenzace újem na zdraví	13
2.1.1 Okolnosti zvláštního zřetele hodné	14
2.3 Povaha nároků plynoucích z ublížení na zdraví	16
2.3.1 Přejít nároků na náhradu újmy na dědice	16
2.3.2 Promlčení práva na náhradu újmy	17
3 Bolestné	19
3.1 Vstupní poznámky k určení výše bolestného	20
3.2 Vývoj právní úpravy	20
3.2.1 Náhrada bolestného podle ABGB	20
3.2.2 Náhrada bolestného dle OZ z roku 1950	22
3.2.3 Náhrada bolestného dle OZ z roku 1964	22
3.3 Bolestné podle současné občanskoprávní úpravy	25
3.1.5 Metodika	27
3.1.6 Bolestné podle Metodiky	31
3.1.7 Exkurz do znalecké činnosti	33
4 Náhrada za ztížení společenského uplatnění	36
4.1. Vstupní poznámky k určení výše náhrady	36
4.2 Vývoj právní úpravy	37
4.2.1 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle ABGB	37
4.2.2 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle OZ z roku 1950	37
4.2.3 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle OZ z roku 1964	38

4.3 Ztížení společenského uplatnění podle současné občanskoprávní úpravy	40
<i>4.3.5 Ztížení společenského uplatnění podle Metodiky</i>	<i>40</i>
5 Další nemajetkové újmy	48
6 Nemajetková újma při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví	50
6.1 Náhrada za duševní útrapy sekundárním obětem	51
<i>6.1.1 Vývoj právní úpravy náhrady</i>	<i>54</i>
<i>6.1.2 Náhrada podle současné občanskoprávní úpravy</i>	<i>55</i>
6.1.2.1 Kritéria pro určení výše náhrady	56
6.1.2.2 Výše náhrady	59
7 Malá generální klauzule náhrady nemajetkové újmy	61
8 Exkurz do občanskoprávní úpravy majetkových újem vzniklých v důsledku ublížení na zdraví a usmrcení	65
8.1 Majetkové újmy vzniklé při ublížení na zdraví	65
<i>8.1.1 Náklady spojené s péčí o zdraví</i>	<i>65</i>
<i>8.1.2 Peněžité dávky</i>	<i>67</i>
8.2 Majetkové újmy vzniklé při usmrcení	70
<i>8.2.1 Náklady pohřbu</i>	<i>70</i>
<i>8.2.2 Náhrada za výživu pozůstalým</i>	<i>71</i>
9 Exkurz do náhrady nemajetkové újmy v pracovním právu	72
9.1 Bolest a ztížení společenského uplatnění	73
9.2 Nemajetková újma pozůstalých	76
Závěr	78
Resumé	80
Seznam použité literatury a další zdroje	82

Úvod

Nemajetková újma je jeden z institutů, jejichž definici v občanském zákoníku nenalezneme. Výklad je třeba hledat v komentářové literatuře, kdy Bezouška uvádí: „*Pokud tedy nastalá újma spočívá v narušení osobního zájmu poškozeného, který nemá hodnotu měřitelnou v penězích, a proto se nevede ani k žádnému snížení jeho majetku, hovoříme o nemajetkové újmě.*“¹ Se vznikem nemajetkové újmy dochází k zásahu do nejdůležitějších lidských práv, tudíž je žádoucí, aby každý právní řád respektující základní lidská práva pamatoval i na kompenzaci v případě jejich narušení.

Mezi nejdůležitější lidská práva bezesporu patří právo na život a zdraví, jejichž nedotknutelnost zaručuje mimo jiné i Listina. Je třeba upozornit na skutečnost, že s ohledem na nenahraditelnost lidského života a zdraví je stanovení náhrady nemajetkové újmy v případě zásahu do těchto práv velice komplikované.

Cílem této práce je primárně čtenáři poskytnout přehled náhrady nemajetkové újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví nebo usmrcení podle platného OZ, ale také představit historický vývoj náhrady jednotlivých složek nemajetkové újmy včetně srovnání úprav. Nedílnou součástí je rovněž výklad týkající se Metodiky, kterou ovšem za právní předpis považovat nelze. Práce je doplněna judikaturou, jež je pro oblast nemajetkové újmy právě s ohledem na její neocenitelnost nezbytná. Vedlejším cílem je čtenáři nabídnout krátký exkurz do občanskoprávní úpravy majetkové újmy vzniklé při ublížení na zdraví a usmrcení. Posledním cílem je stručný exkurz do nemajetkové újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví nebo usmrcení v rámci pracovního práva.

V první kapitole je zprvu uvedeno členění pojmu újma podle OZ. Navazuje výklad k samotnému vzniku povinnosti k náhradě nemajetkové újmy, jejímu odčinění a funkci náhrady nemajetkové újmy.

¹ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498.

Druhá kapitola práce pojednává obecně o náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, jakožto o jednom z případů zásahu do osobnostního práva. Dále kapitola uvádí východiska kompenzace dílčích nároků, kterými jsou bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy. Několik poznámek je věnováno taktéž povaze nároků, konkrétně jejich přechodu na dědice a promlčení práva na náhradu.

Třetí kapitola již konkretizuje jednou ze složek náhrady nemajetkové újmy, kterou je bolestné. V první části kapitoly je čtenáři prezentován historický vývoj právní úpravy na našem území a stěžejní část se zabývá platnou právní úpravou a Metodikou. Závěr kapitoly tvoří exkurz do znalecké činnosti, konkrétně se tato část práce zaměřuje na nově vzniklé znalecké odvětví, které se pojí s náhradou bolestného, ale i s náhradou za ztížení společenského uplatnění podle Metodiky.

Čtvrtá kapitola je věnována druhé složce nemajetkové újmy vzniklé při ublížení na zdraví, kterou je ztížení společenského uplatnění. Stejně jako v případě bolestného je kapitola rozčleněna na historický vývoj a platnou právní úpravu doplněnou o náhradu podle Metodiky.

Pátá kapitola pojednává o nově vytvořené „zbytkové kategorii“ dalších nemajetkových újem a zejména o jejím problematickém vymezení.

Šestá kapitola se věnuje nároku na náhradu nemajetkové újmy osob odlišných od primárně poškozeného, které se označují jako tzv. sekundární oběti. Opět je zde uveden kromě současné právní úpravy i historický vývoj. V rámci výkladu je velká pozornost soustředěna na judikaturu, jelikož v případě určení náhrady není vytvořeno žádné vodítko jako u bolestného a ztížení společenského uplatnění, tudíž soudci při určování výše náhrady přihlíží k ustálené rozhodovací praxi.

Sedmá kapitola pojednává o tzv. malé generální klauzuli nemajetkové újmy, která je speciálním případem, kdy zákon stanovuje povinnost nahradit nemajetkovou újmu.

Osmá kapitola je doplněním výkladu o nemajetkové újmě při ublížení na zdraví a při usmrcení. Přináší stručný přehled nejzásadnějších majetkových újem, které vznikají v souvislosti se zásahem do života či zdraví.

Devátá, tedy poslední kapitola, představuje exkurz do oblasti pracovního práva, přičemž je upozorněno na nejdůležitější rozdíly při náhradě nemajetkové újmy vzniklé ublížením na zdraví nebo usmrcením oproti úpravě v právu občanském.

1 Pojem újma podle občanského zákoníku

Narozdíl od svého předchůdce, tedy OZ z roku 1964, OZ nepoužívá termín „škoda na zdraví“, ale upravuje nemajetkovou újmu představující mimo jiné i újmu na přirozených právech člověka. Druhou odlišností od OZ z roku 1964 je použití pojmu újma pro majetkovou škodu. Termín „újma“ v kontextu OZ je nutno chápat jako nadřazený pojem nemajetkové újmy a taktéž majetkové újmy neboli škody.²

Občanský zákoník neuvádí definici pojmu „újma“. Za újmu lze ovšem považovat veškerou ztrátu dotyčné osoby. Je třeba zdůraznit, že ne každá újma je právně relevantní a z pohledu občanského práva je újmou taková ztráta, jakou osoba utrpí na právem chráněném statku.³

Přijetím OZ došlo k rozšíření náhrad nemajetkové újmy. Občanský zákoník z roku 1964 totiž uplatňoval pouze zásadu náhrady majetkové újmy s výjimkou náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění při újmě na zdraví.⁴

Občanský zákoník v ustanovení § 2894 odstavci prvním říká, že povinnost nahradit majetkovou újmu vzniká vždy. Oproti tomu odstavec druhý výše uvedeného paragrafu stanovuje povinnost náhrady nemajetkové újmy jen za předpokladu, že došlo k výslovnému ujednání či tak stanovil zákon.⁵ Náhrada se nevztahuje pouze na újmy na přirozených právech.

1.2 Majetková újma

K samotnému pojetí škody existují různé přístupy. Například v prvorepublikovém rozsudku NS ze dne 10. 3. 1927 bylo judikováno: „Škodou

² MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 27.

³ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1497.

⁴ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 27.

⁵ Ustanovení § 2894 OZ.

na jmění není jen zmenšení aktiv, nýbrž i rozmnožení pasiv“.⁶ OZ z roku 1964 vycházel z užšího pojetí majetkové újmy, kdy za ni považoval pouze újmu na aktivech.⁷ Současný OZ díky označení majetkové újmy v ustanovení § 2894, jakožto újmy na jmění, pojetí opět rozšířil. Samotný termín „jmění“ zákon definuje v obecné části, konkrétně v ustanovení § 495: „*Souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.*“⁸ Změna pojetí majetkové újmy v praxi znamená, že za škodu se považuje taktéž vznik dluhu, kdy nevzniká škoda na aktivech, ale pouze se zvýší pasiva.

1.3 Nemajetková újma

Nemajetkovou újmu lze nejlépe vymežit pomocí negativní definice, která nemajetkovou újmu chápe jako jinou újmu, než je újma na jmění. Nemajetková újma spočívá v narušení osobního zájmu poškozeného, které nemá měřitelnou hodnotu v penězích. V případě vzniku nemajetkové újmy nedochází k žádnému snížení na majetku poškozeného.⁹

V první řadě se nemajetková újma pojí se zásahem do osobnosti člověka. Jako příklad lze uvést újmu na životě, zdraví, cti, jménu, důstojnosti nebo soukromí. Nelze opomenout ani nemajetkové újmy vzniklé v souvislosti s majetkovou újmu, kdy se například jedná o náhradu ceny zvláštní obluby podle ustanovení § 2969 odst. 2 OZ.¹⁰ Dále jsou však za nemajetkovou újmu považovány i jiné skutečnosti, které dotčený subjekt důvodně považuje za osobní neštěstí. Náhradu takového osobního neštěstí upravuje ustanovení § 2971 OZ, které Melzer v komentáři k OZ označuje za *malou generální klauzuli* náhrady nemajetkové újmy.¹¹ Nemajetkovou újmu může být ale i nepohodlí způsobené

⁶ Rozsudek NS ze dne 10. 3. 1927, sp. zn. Rv I 1084/26.

⁷ MELZER, F. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 44.

⁸ HUBKOVÁ, P. in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 548

⁹ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498.

¹⁰ Tamtéž, s. 1498.

¹¹ MELZER, F. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 42.

znemožněním užívání věci, nemožnost zotavit se na dovolené či jiné nepříjemnosti.¹²

Právní úpravu náhrady nemajetkové újmy zákonodárce začlenil třetí do hlavy, části čtvrté OZ, jenž nese označení „Závazky z deliktů“. Do této hlavy je zařazena na prvním místě právě náhrada majetkové a nemajetkové újmy, dále počínaje § 2972 je zde úprava zneužití a omezení soutěže.¹³

Závazky z deliktů jsou dále rozčleněny na tři oddíly: Základní ustanovení, Povinnost nahradit škodu a Způsob a rozsah náhrady. Základní ustanovení obsahují kromě obecné povinnosti k náhradě taktéž prevenci a okolnosti vylučující protiprávnost. Jádrem právní úpravy náhrady škody a nemajetkové újmy je pak druhý oddíl obsahující obecná ustanovení a vybrané zvláštní skutkové podstaty. Poslední oddíl se věnuje způsobu a rozsahu náhrady škody a nemajetkové újmy.¹⁴

Je třeba dodat, že kromě části čtvrté se úpravě náhrady nemajetkové újmy věnují i jiné části OZ.

1.4 Vznik povinnosti k náhradě nemajetkové újmy

Občanský zákoník vychází z koncepce zásadní nenahraditelnosti nemajetkové újmy, jelikož se odčínuje pouze v případě, že je tak ujednáno nebo tak výslovně stanoví zákon.¹⁵

V případě ujednání o náhradě zákon zpřísňuje podmínky právního jednání, kdy se musí jednat o výslovné ujednání, a nepostačí tak konkludentní ujednání. Nicméně z tohoto pravidla nelze dovodit závěr, že by muselo jít striktně o ústní dohodu, ale vyžaduje se ujednání, které je zcela jednoznačné.¹⁶

Na různých místech OZ zavádí povinnost k odčinění nemajetkové újmy. Například dojde-li k zásahu do přirozených práv člověka, je škůdce na základě

¹² MELZER, F. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 44.

¹³ Tamtéž, s. 3.

¹⁴ Tamtéž, s. 11.

¹⁵ Tamtéž, s. 44.

¹⁶ Tamtéž, s. 45.

ustanovení § 2956 OZ povinnen poškozenému nahradit nemajetkovou újmu. Navazující ustanovení § 2958 OZ dále speciálně stanovuje povinnost k náhradě konkrétního a jednoho z nejdůležitějších osobnostních práv, kterým je právo na zdraví. V tomto případě se odčिňuje bolest a ztížení společenského uplatnění. Další speciální formou obecného ustanovení uvedeného v § 2959 OZ je náhrada osobám blízkým při usmrcení.¹⁷

Je třeba poznamenat, že ke vzniku nemajetkové újmy a povinnosti k její náhradě nemajetkové újmy dochází mimo jiné i v souvislosti s majetkovou újmu, např. při poškození věci ze svévole nebo škodolibosti podle ustanovení § 2969 odst. 2 OZ, kdy má poškozený právo na cenu zvláštní oblíby.¹⁸

Dále vniká povinnost k náhradě při způsobené újmě za narušení dovolené podle ustanovení § 2543 OZ nebo třeba při porušení základních práv člena spolku závažným způsobem podle § 261 OZ.¹⁹

1.5 Odčinnění nemajetkové újmy

Pozornost je třeba věnovat rovněž správné terminologii, jelikož se nemajetková újma nenahrazuje, ale odčिňuje přiměřeným zadostiučiněním, což vyplývá z ustanovení § 2951 odst. 2 OZ. Toto ustanovení dále říká, že pro poskytnutí zadostiučinění se použijí ustanovení o povinnosti nahradit škodu.

Narozdíl od majetkové újmy se primárně neužívá naturální restituce. Případy užití uvedení do původního stavu (t.j. naturální restituce) při způsobení nemajetkové újmy jsou spíše výjimky, které mohou mít podobu např. vyléčení. Právě tyto ojedinělé případy uvedení do původního stavu představují jedinou možnou variantu skutečné náhrady nemajetkové újmy.²⁰

¹⁷ ELISCHER, D. a kol. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). 9 - 10.

¹⁸ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498.

¹⁹ Tamtéž, s.1499.

²⁰ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 45.

Zadostiučinění může mít dvě základní podoby, jimiž jsou: peněžité satisfakce a morální satisfakce.

Morální odčinění je méně komplikované než peněžité zadostiučinění, protože není třeba vyjadřovat hodnotu zasaženého statku.²¹ Nicméně u závažnějších újem je mnohdy zcela nepostačující a samo o sobě nedokáže plně vynahradit poškozenému vytrpěnou újmu. Pak je třeba přistoupit k finanční kompenzaci. Morální satisfakce má nejčastěji podobu omluvy či uveřejnění rozsudku v tisku.²²

Peněžité, nebo-li relutární satisfakce má pouze subsidiární charakter, kdy se poskytuje v případě, že jiná forma zadostiučinění nepostačí k dostatečnému odčinění.

V praxi se můžeme setkat s kombinací obou forem. Typickým příkladem je omluva doprovázená peněžitou kompenzací.

S ohledem na nemožnost vyčíslení nemajetkové újmy nelze hovořit o náhradě v pravém slova smyslu, ale jde o jakousi „finanční náplast“ za způsobenou újmu.²³ Účelem finanční náhrady je zmírnit způsobený nepříznivý stav nebo alespoň vykompenzovat obtíže tak, že se poškozenému zpříjemní nebo usnadní život po negativní události způsobené škůdcem.

Nereálnost ocenění zasažených nemateriálních statků způsobuje, že východiskem pro určení výše finanční náhrady je společenský konsenzus, který vymezí základní mantinely. Následně se ponechává prostor soudci, aby zhodnotil konkrétní případ a rozhodl o přesné výši náhrady v rámci společensky uznané hranice.²⁴

V závěru obecného pojednání o odčinění nemajetkové újmy je třeba poukázat na pravidlo, jež přináší věta druhá ustanovení § 2894 odst. 2 OZ: „*V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím*

²¹ MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 45.

²² BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1683.

²³ MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 45.

²⁴ Tamtéž, s. 45.

zadosti učinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu.“

Na základě citovaného ustanovení je pak použitelný například § 2953 OZ umožňující snížení náhrady.²⁵

1.5.1 Moderační právo soudu

Ustanovení § 2953 OZ umožňuje soudu modifikovat výši náhrady ve prospěch osoby povinné k náhradě, a to za předpokladu existence okolností zvláštního zřetele hodných. Smyslem ustanovení je odstranění tvrdosti dopadu povinnosti náhrady na majetkové poměry osoby povinné k náhradě.²⁶

Vojtek poukazuje na skutečnost, že zákon hovoří pouze o moderaci škody, a ne nemajetkové újmy. Podle jeho názoru má náhrada nemajetkové újmy jinou povahu, jelikož nelze určit přesnou náhradu, a soud tak při určování výše náhrady přihlíží ke všem zákonným hlediskům a uplatní tím i většinu kritérií formulovaných pro moderaci.²⁷

Melzer zastává v této otázce jiný názor než Vojtek a aplikaci moderačního oprávnění soudu dovozuje z již citované druhé věty ustanovení § 2894 odst. 2 OZ. Ke stejnému závěru jako Melzer dospěl při svém rozhodování i NS.²⁸

Zvláštní okolnosti, které mohou vést ke snížení náhrady, jsou v zákoně pouze demonstrativně vymezeny. Jedná se o majetkové poměry poškozeného nebo škůdce a jejich osobní poměry.²⁹

Poslední věta prvního odstavce a odstavec druhý ustanovení § 2953 OZ pak uvádí tzv. negativní předpoklady soudní moderace, za jejichž přítomnosti je snížení náhrady vyloučeno. Konkrétně se jedná o úmyslné způsobení škody

²⁵ MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 45.

²⁶ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1095.

²⁷ Tamtéž, s. 1094.

²⁸ MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 961 - 962.

²⁹ Tamtéž, s. 965.

a škodu způsobenou porušením péče osobou hlásící se k odbornému výkonu jakožto příslušník určitého stavu nebo povolání.³⁰

1.6 Funkce náhrady nemajetkové újmy

Obecně může mít náhrada újmy funkci kompenzační, preventivní či sankční. U náhrady nemajetkové újmy však převládá kompenzační funkce. Ohledně zbylých funkcí existují různé názory. Otázka, jaké funkce náhrada skutečně plní, je předmětem judikatury.

Problematikou se zabýval Ústavní soud ČR na základě podané stížnosti, kterou podal Oldřich Kaiser. Stěžovatel se ohradil proti článku uveřejněném v médiích, podle kterého měl být v příbuzenském vztahu k prezidentu Zápotockému. Prvoinstanční soud nejprve žalobu zamítl kvůli nedostatečné pasivní legitimaci žalovaného. Odvolací soud již přiznal stěžovateli náhradu nemajetkové újmy, avšak pouze ve výši 100.000 Kč, která byla podstatně nižší oproti žalobnímu návrhu v podobě 5.000.000 Kč. Nejvyšší soud dovolání zamítl a zároveň odmítl preventivně-sankční funkci, kdy svoje rozhodnutí opřel o své dosavadní rozhodování, zejména pak rozsudek ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3936/2010. S tímto názorem se Ústavní soud neztotožnil. V nálezu ze dne 2. 11. 2012 odkázal na svoji judikaturu, konkrétně pak na nález ve věci Michala Viewegha, kdy se taktéž jednalo o ublížení na cti v mediálním článku.³¹ Ústavní soud opakovaně při svém rozhodování zdůrazňoval významnost sankční funkce, která má odradit žalovaného od dalšího podobného jednání. Tímto se naplňuje i preventivní funkce.³²

Z výše uvedeného vyplývá, že zatímco Nejvyšší soud odmítá preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy při zásahu do osobnostních práv, Ústavní soud ji naopak zastává.

³⁰ MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 968.

³¹ LUKÁŠKOVÁ, K., *Návrat preventivně-sankční náhrady nemajetkové újmy?* [online] [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/navrat-preventivne-sankcni-funkce-nahrady-nemajetkove-ujmy#note-7) [cit 14. července 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/navrat-preventivne-sankcni-funkce-nahrady-nemajetkove-ujmy#note-7>.

³² Nález ÚS ze dne 2. 11. 2012, sp. zn. ÚS 668/21-1.

2 Náhrada nemajetkové újmy při ublížení na zdraví

Újma na zdraví vždy měla a stále má zvláštní postavení oproti jiným nemajetkovým újmám. Nicméně v historii k náhradě nemajetkových újem na zdraví zprvu nedocházelo a do právních řádů se tento institut dostával až později. Dříve se uplatňovala zásada římského práva „*liberum corpus nullam recipit aestimationem*“ (tj. hodnota lidského těla nemůže být vyjádřena v penězích)³³. Ve 20. století došlo k postupnému upuštění od této zásady a uplatňoval se názor, že peníze mohou odčinit nemajetkovou újmu včetně vytrpěné bolesti.³⁴

Život a zdraví člověka patří k nejvýznamnějším právním statkům a právní řád jim poskytuje náležitou ochranu. Za základní dokument chránící život a zdraví člověka lze v rámci naší právní úpravy shledat Listinu, která v článku 6 stanoví, že člověk má právo na život. V článku 7 je pak zaručena nedotknutelnost osoby. Na právní úpravu obsaženou v Listině navazuje OZ, konkrétně ustanovení § 3 odst. 2 písm. a), podle kterého má každý právo na ochranu života a zdraví, a ustanovení § 81 odst. 2. a rovněž ustanovení § 92 odst. 1 OZ.³⁵

Co si představit pod pojmem zdraví? Je na místě uvést definici utvořenou Světovou zdravotnickou organizací (WTO) vymezující zdraví jako: „*stav fyzické, psychické, sociální a estetické pohody.*“³⁶ Oproti historickému pojetí zdraví současné vymezení termínu obsahuje kromě tělesné integrity i psychickou pohodu a další sociální a estetické prvky.

Dále je třeba se pozastavit u pojmu ublížení na zdraví. Zdraví má dvě složky: psychickou a fyzickou. V důsledku ublížení na zdraví může dojít k zásahu

³³ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 991.

³⁴ Tamtéž, s. 991.

³⁵ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1705.

³⁶ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 992.

nejen do tělesné integrity, ale i do duševní integrity.³⁷ Je nezbytné zdůraznit, že ne každý zásah do tělesné integrity lze považovat za ublížení na zdraví. Jako příklad poslouží ustřížení vlasů, kdy sice dojde k narušení tělesné integrity, avšak nelze hovořit o ublížení na zdraví.³⁸ Právě určení, zda zásah do tělesné integrity nebo třeba jiný psychický útok má povahu ublížení na zdraví, je zásadní pro vznik nároku na náhradu nemajetkové újmy.

Odčinění nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je upraveno ve zvláštní části OZ v ustanovení § 2958, které navazuje na ustanovení § 2956 OZ věnované odčinění nemajetkové újmy při zásahu do přirozených práv člověka.³⁹

Občanský zákoník v paragrafu 2956, který zní takto: „*Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.*“⁴⁰, škůdci výslovně ukládá nahradit vedle škody i nemajetkovou újmu. Citované ustanovení je pouze pomocné, jelikož samo o sobě nestanovuje existenci povinnosti nahradit újmu, ale přichází na řadu až ve chvíli, kdy jsou splněny veškeré předpoklady pro vznik povinnosti k náhradě újmy.⁴¹ Definici přirozených lidských práv se tvůrce OZ nevěnoval. Pod tímto pojmem je třeba si představit zejména osobnostní práva člověka. O samotné existenci přirozených práv člověka pojednává již ustanovení § 19 OZ a jejich ochraně je věnován § 81 OZ, který v odstavci prvním uvádí: „*Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.*“ Do druhého odstavce uvedeného paragrafu zákonodárce začlenil demonstrativní výčet chráněných osobnostních práv, kterými jsou: život, důstojnost, zdraví, právo na příznivé životní prostředí, vážnost, čest, soukromí

³⁷ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1705.

³⁸ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 992.

³⁹ Tamtéž, s. 992.

⁴⁰ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1100.

⁴¹ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1700.

a projevy osobní povahy⁴². Osobnostní práva působí *erga omnes* a mají osobní a nemajetkovou povahu. Dále je lze charakterizovat jako nepřevoditelná, nezczitelná, nezadatelná a nepromlčitelná.

2.1 Východiska kompenzace újem na zdraví

Před pojednáním o určování výše peněžní náhrady při ublížení na zdraví je třeba si vymežit předmět a způsob náhrady. Předmět odčinění lze rozdělit do tří kategorií představujících nemajetkovou újmu, kterými jsou bolestné, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy. Zatímco podle obecného ustanovení upravujícího náhradu nemajetkové újmy § 2951 odst. 2 OZ je poskytování peněžní náhrady pouze subsidiární, o čemž bylo pojednáno v úvodní kapitole práce, výše uvedené složky nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, jakožto speciálního případu nemajetkové újmy, mají být odčiněny primárně v peněžité formě.⁴³ Tento závěr vychází z ustanovení § 2958 OZ, který říká: *„Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“*⁴⁴ Nicméně problematické je stanovení výše odškodnění, jelikož lidské zdraví je velmi cenná a jedinečná hodnota, kterou je nemožné přesně ocenit v penězích. S tímto problémem souvisí funkce náhrad v případě ublížení na zdraví, kdy není na místě hovořit o reparaci, jelikož k nápravě či náhradě logicky dojít nemůže, ale peněžité plnění zde představuje pouze kompenzaci.

S ohledem na neocenitelnost lidského zdraví bylo třeba stanovit kritéria, podle kterých se postupuje při náhradě nemajetkové újmy. Existovaly úvahy o odškodňování podle subjektivního hlediska, tedy vzhledem k subjektivně vnímané bolesti. Nicméně v praxi by byl takový přístup velmi těžce uplatnitelný

⁴² RYŠKA, M., KOKEŠ, M. in PETROV, J., Výtisk, M., Beran V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 133.

⁴³ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1109.

⁴⁴ Tamtéž, s. 1104.

a nemohl by být naplněn požadavek spravedlivosti a předvídatelnosti rozhodování soudů. Zvolen byl objektivní přístup stanovující výchozí kritéria pro určení výše náhrad.

Náhrada nemajetkové újmy byla v dřívější právní úpravě, tedy v OZ z roku 1964, upravena v ustanovení § 444 odst. 1 upravujícím jednorázovou částku představující odškodnění za bolest a ztížení společenského uplatnění. Konkrétní výše náhrady se stanovovala dle prováděcího právního předpisu, kterým byla Bodová vyhláška.⁴⁵ S přijetím OZ došlo prostřednictvím ustanovení § 3080 OZ k upuštění od stanovování náhrady podle pevného bodového ohodnocení, jež upravovala vyhláška. Druhou změnou oproti zákonu z roku 1964 je neuplatňování dvojkolejnosti nároků na náhradu škody. Dříve bylo možné v případě poškození zdraví podat dvě žaloby, kdy jedna zajišťovala nárok na náhradu škody na zdraví a druhá pak náhradu za zásah do osobnostních práv (zejména práva na zdraví a soukromí).⁴⁶ Podle současné právní úpravy se nárok ze škodného jednání uplatňuje jednotnou žalobou, prostřednictvím které se poškozenému zajistí plná a spravedlivá náhrada za veškerou způsobenou újmu.⁴⁷

2.1.1 Okolnosti zvláštního zřetele hodné

Při rozhodování o výši náhrady musí soudci věnovat pozornost taktéž ustanovení § 2957 OZ, které zní následovně: *„Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné. Jimi jsou úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohružky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru nebo i jiné obdobně závažné důvody. Vezme se rovněž v úvahu obava poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, pokud takovou*

⁴⁵ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 997.

⁴⁶ Tamtéž, s. 999.

⁴⁷ Tamtéž, s. 1000.

*obavu hrozba nebo jiná příčina vyvolala.*⁴⁸. Paragraf přináší demonstrativní přehled okolností zvláštního zřetele hodných, které musí být v rámci náhrady nemajetkové újmy odčiněny. Jedná se o obecné ustanovení použitelné nejen pro náhradu při ublížení na zdraví a usmrcení, ale i pro veškeré náhrady při újmě na přirozených právech člověka.

Prvním případem je použití lsti při způsobení újmy. Pod pojmem „lest“ si lze představit zatajení skutečností nebo třeba uvedení v omyl.

Pojetí bezprávné pohrůžky, jakožto okolnosti zvláštního zřetele hodné, se věnoval NS, kdy v rozsudku ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. 26 Cdo 2310/2000, vymezil tři hlavní podmínky, které musí být naplněny, aby se jednalo o bezprávnou pohrůžku. Těmito třemi podmínkami jsou: protiprávnost pohrůžky, musí být adresována poškozenému nebo osobě jemu blízké a zároveň musí vyvolat důvodnou obavu, že bude proti poškozenému použita.

Jde-li o závislost poškozeného na škůdci, mohou existovat různé důvody vedoucí k nesoběstačnosti a následné závislosti. Nejčastěji je závislou osobou nezletilé dítě, osoba vysokého věku, invalida nebo člověk s nedostatečným finančním zaopatřením.

Uvádění ve veřejnou známost představuje další okolnost zvláštního zřetele hodnou, která se objevuje např. ve formě mediálního sdělení, e-mailu určitému okruhu osob nebo uveřejnění příspěvku na sociálních sítích.⁴⁹

Poslední demonstrativně uvedenou okolností je diskriminace poškozeného z důvodu pohlaví, zdravotního stavu, etnického původu nebo víry.

Kromě vybraných okolností mohou nastat i jiné obdobně závažné důvody, ke kterým je třeba přihlídnout. Tyto důvody jsou předmětem judikatury.

⁴⁸ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1102 - 1103.

⁴⁹ ELISCHER, D. a kol. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). s. 160.

2. 3 Povaha nároků plynoucích z ublížení na zdraví

Ještě před tím, než bude pojednáno o dílčích složkách nemajetkové újmy u ublížení na zdraví, je třeba se pozastavit u otázky přechodu nároků po smrti poškozeného a také u promlčení práva na náhradu.

2.3.1 Přechod nároků na náhradu újmy na dědice

Lze zkonstatovat, že česká právní úprava a taktéž československá právní úprava nahlížely na nárok vzniklý z ublížení na zdraví či usmrcení jako na nárok spjatý s osobou poškozeného. Z tohoto důvodu je třeba věnovat pozornost převoditelnosti takového práva v případě smrti oprávněného.⁵⁰ I když se v soukromém právu obecně vychází z principu právního nástupnictví, nelze jej uplatňovat bezmezně. Právě nárok na náhradu nemajetkové újmy je krásným příkladem výjimky z uvedeného pravidla.

Občanský zákoník z roku 1964 a na něj navazující judikatura vycházela ze zásadní nepřevoditelnosti nároků vzniklých z vytrpěné bolesti a ztížení společenského uplatnění na právního nástupce.⁵¹ Konkrétním ustanovením odpovídajícím na otázku přechodu nároku byl § 579 odst. 2 ve znění: „*Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu; zanikne i právo na bolestné a na náhradu za ztížení společenského uplatnění.*“ Předchozí právní úprava, tedy OZ z roku 1950, měla k převoditelnosti odlišný přístup. V ustanovení § 335 upravoval převoditelnost již uplatněného nároku bolestného a zohyzdění.

Současný OZ upravuje převoditelnost primárně ustanovením § 2009 odst. 2, kde je uvedeno: „*Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.*“⁵²

Újma na životě a zdraví představuje specifickou újmu zahrnující nemajetkovou a majetkovou újmu. Nicméně oproti předchozí právní úpravě existuje možnost převoditelnosti nároku na náhradu škody. Je třeba, aby za svého života poškozený uplatnil nárok u orgánu veřejné moci a po jeho smrti se nárok

⁵⁰ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1015.

⁵¹ Tamtéž, s. 1015.

⁵² Ustanovení § 2009 OZ.

stane součástí dědictví. Toto pravidlo vychází z ustanovení § 1475 odst. 2 OZ ve znění: „*Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*“⁵³

V praxi může dojít k lehké komplikaci, kdy dojde ke střetu staré a současné právní úpravy. Pokud bylo právo na náhradu uplatněno oprávněným za účinnosti OZ z roku 1964, avšak během řízení oprávněný zemře, použije se pro dědění právní úprava platná v den smrti zůstavitele. Pravidlo vychází z ustanovení § 3069 OZ. Ke konfliktu právní úpravy dojde v případě, že smrt oprávněného nastane za účinnosti OZ. Na závazková práva vzniklá před nabytím účinnosti současného OZ by totiž měla být užita dosavadní právní úprava, což vyplývá z ustanovení § 3028 odst. OZ. Rozpor vyřešil NS, který dovedl přechod práv na náhradu újmy na dědice.⁵⁴

2.3.2 Promlčení práva na náhradu újmy

Na úvod je třeba zdůraznit, že podmínky promlčení práva na náhradu při narušení zdraví se liší od promlčení samotného práva na zdraví. Ustanovení § 612 OZ říká, že osobnostní práva, kterými jsou zejména život, zdraví, vážnost, čest, soukromí apod., se nepromlčují. Naopak právo na odčinění takové újmy se promlčuje.⁵⁵

Ustanovení o promlčení jsou začleněna do hlavy páté OZ. Při posuzování otázky, zda již došlo k promlčení práva či nikoli, je třeba si uvědomit, kdy počíná běh promlčecí lhůty. Tomu se věnují ustanovení § 619 a násl. OZ. Počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody a újmy zákonodárce vymezil v ustanovení § 620 OZ, kde je pro téma práce podstatný odstavec první ve znění: „*Okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody zahrnují vědomost o škodě a osobě povinné k její náhradě. To platí obdobně i pro odčinění újmy.*“ Z citovaného ustanovení vyplývá, že je podstatné prvotně

⁵³ Ustanovení § 1475 OZ.

⁵⁴ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1017

⁵⁵ BÍLKOVÁ, J., in PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 652.

určit okamžik uvědomění o škodě. Vzhledem k samostatnosti jednotlivých nároků bolestného, ztížení společenského uplatnění a další nemajetkové újmy, je třeba stanovit počátek promlčecí lhůty u každého nároku zvlášť.

U bolestného se za okamžik uvědomění o škodě považuje moment způsobení bolesti. Složitější se může zdát náhrada za ztížení společenského uplatnění, čímž se již zabýval NS např. ve svém rozhodnutí ze dne 27. 7. 2005, sp. zn. 25 Cdo 3332005. Za počátek běhu promlčecí lhůty u ztížení společenského uplatnění je třeba považovat okamžik, kdy je zdravotní stav poškozeného po léčení ustálen tak, že je možné objektivně zhodnotit, jaký dopad má působená újma na jeho život.

V případě újmy na zdraví vzniklé u nezletilého, jenž není plně svéprávný, se aplikuje speciální ustanovení § 622, podle kterého promlčecí doba nezačne běžet dříve, než nenabyde plné svéprávnosti. Zákon pamatuje i na situaci, kdy po dosažení zletilosti osoba nenabyde plné svéprávnosti. V takovém případě musí být dodrženo pravidlo, podle kterého nezačne promlčecí lhůta běžet dříve, než mu je jmenován opatrovník po dosažení zletilosti.⁵⁶

Subjektivní lhůta promlčecí doby je stanovena v ustanovení § 629 OZ na tři roky. Začíná běžet od okamžiku, kdy se dotyčný dozvěděl nebo měl dozvědět o okolnostech rozhodných pro počátek promlčecí lhůty.⁵⁷

Objektivní lhůta promlčecí doby je v případě práva na náhradu škody nebo jiné újmy věnováno speciální ustanovení § 636 OZ, podle kterého se obecně právo na náhradu promlčí nejdříve po deseti letech ode dne vzniku škody či újmy a nebo po patnácti letech při úmyslném způsobení škody či újmy. Nicméně odstavec třetí uvedeného ustanovení říká, že v případě újmy vzniklé na svobodě, životě nebo zdraví se předchozí odstavce upravující objektivní lhůtu nepoužijí a k promlčení dojde pouze při uplynutí tříleté subjektivní lhůty.⁵⁸

⁵⁶ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1018.

⁵⁷ BÍLKOVÁ, J., in PETROV, J., Výtisk, M., Beran V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 664.

⁵⁸ Tamtéž, s. 671.

3 Bolestné

Bolestné (tj. *pretium doloris*) je první a základní složkou nemajetkové újmy při ublížení na zdraví představující náhradu za vytrpěnou bolest. Výstižná definice pojmu „bolestné“ je uvedena v Komentáři k československému obecnému občanskému zákoníku. Jejím autorem je prof. Sedláček a zní takto: *„Bolestné označuje dvoje, jednak náhradu za bolesti, utrpěné při poranění, jednak náhradu za újmu na zdraví, je-li újma následkem poranění. V obou případech nejde o újmu majetkovou. Nepříjemný stav, který utrpěl poškozený tělesným i duševním strádáním, má být nahrazen příjemnostmi, které skýtá majetek, po př. rozmnožený majetek.“*⁵⁹

Samotná bolest je pak chápána jako subjektivně vnímaný nepříjemný pocit, který je spojen s poruchou každodenního fungování fyziologických procesů nebo mohou být příčinnou bolesti i samotné psychické problémy. Subjektivní bolestivý stav se může projevovat i na venek (např. pláč). Lze ji rozdělit jednak na akutní a chronickou, druhá na fyzickou a psychickou. Fyzická bolest je převážně následkem zranění, psychická ji může doprovázet. Například po úrazu může mít těžce zraněný člověk deprese. Ovšem vždy tomu tak být nemusí. Psychická bolest může mít mnoho jiných příčin (například dlouhodobé pronásledování oběti, u které se následně projeví psychická porucha).⁶⁰

Vymezení bolesti uváděla Bodová vyhláška v ustanovení § 2 odst. 1 jako *„každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.“* Z uvedené definice vychází i současný OZ. Předmětem odškodnění prostřednictvím bolestného je primárně bolest vytrpěná při úrazu, léčení a následné rehabilitaci. Nicméně je při odškodňování pamatováno i na vzniklé nepohodlí, stres a jiné obtíže, které jsou odčiňovány v rozsahu, v němž tyto zásahy do osobnostní sféry poškozeného z povahy věci souvisí

⁵⁹ ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl. 5., §§ 1090-1341. Praha: ASPI Publishing, 2002. s. 912.

⁶⁰ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1706.

s bolestí. Je-li hranice souvislosti s bolestí překročena, je třeba útrapy poškozeného odčítovat v rámci další nemajetkové újmy.⁶¹

Podkladem pro určení výše bolestného je medicínské posouzení, které je třeba provádět v době, kdy se zdravotní stav ustálí, čímž se zajistí komplexní náhrada bolestí.⁶²

3.1 Vstupní poznámky k určení výše bolestného

V rámci našeho kontinentu lze rozlišovat dva odlišné přístupy k určení výše náhrady újem na zdraví. První metoda je označována jako tzv. precedenční, jelikož se újmy posuzují podle obdobných již řešených případů. Tento přístup se uplatňuje zejména v Anglii, Německu, Nizozemí či Rakousku. Nicméně i ve státech zastávajících precedenční přístup existují alternativy vyčíslování náhrad. Jako příklad poslouží *Schmerzengeldsätze*, která uvádí denní sazby podle povahy vytrpěné bolesti. Druhou metodou určení náhrady je bodový přístup, kdy je pro každou újmu (např. zlomenina holenní kosti) stanoven určitý počet bodů. Bodové ohodnocení pak tvoří základ při určování samotné výše náhrady za vytrpěnou bolest. Kromě ČR tento přístup užívají ve Francii, Belgii či Itálii.⁶³

3.2 Vývoj právní úpravy

3.2.1 Náhrada bolestného podle ABGB

Při ohledu do historie občanského práva nelze nezmínit ABGB, který byl inspirací při tvorbě dalších právních předpisů na našem území. Všeobecný občanský zákoník byl patentem č. 946 z. s. 1. 6. 1811 vyhlášen v platnost pro všechny země tvořící rakouské císařství kromě země uherské koruny. Na našem území zůstal účinný i po vzniku samostatné Československé republiky,

⁶¹ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1107.

⁶² DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář.* Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1002.

⁶³ Tamtéž, s. 1007.

ke kterému došlo dne 28. října 1918. Převzetí dosavadního právního řádu umožňoval tzv. recepční zákon č. 11/1918 Sb. Pro upřesnění je dobré dodat, že v oblasti občanského práva na území ČSR neplatil pouze ABGB, ale paralelně s ním bylo aplikováno právo uherské a Německý občanský zákoník (BGB) z roku 1896.⁶⁴ Roku 1937 byl uskutečněn první pokus o odstranění právního dualismu vydáním nového občanského zákona, avšak vzhledem k okolnostem v podobě uzavření Mnichovské dohody byla práce na novém právním předpise odsunuta do pozadí. V důsledku této události byl ABGB na našem území platný až do roku 1950, kdy byl definitivně nahrazen zákonem č. 141/1950 Sb. Nicméně v Rakousku a Lichnštejnsku platí ABGB s řadou novel doposud.

Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 upravoval nárok na bolestné v ustanovení § 1325 znějícím takto: „*Kdo poškodí někoho na těle, zapraví léčebné náklady poškozeného; nahradí mu ušlý nebo, stane-li se poškozený neschopen výdělků, také budoucně ucházející výdělek; a zaplatí mu na žádost kromě toho bolestné, přiměřené vyšetřeným okolnostem.*”⁶⁵ Uvedené ustanovení se prvotně věnuje náhradě majetkových újem, kterými jsou léčebné výdaje a ušlý výdělek, a nakonec vymezuje náhradu za vytrpěnou bolest jakožto nemajetkovou újmu. Je třeba zdůraznit, že o náhradu musel poškozený sám výslovně požádat.

Bolestné ve smyslu ustanovení § 1325 ABGB je třeba chápat širěji, než je pojímáno v současné právní úpravě. Doktrína a judikatura dovodila, že pojem bolestné obsahoval v rakouské právní úpravě rovněž ztížení společenského uplatnění, přičemž se nehledí pouze na fyzický stav poškozeného, ale i na jeho psychický stav. Již tehdy bylo pamatováno na psychické následky poškozených. Doktrinálně byly dokonce vymezeny čtyři sféry, do kterých poškození integrity člověka dopadá. Byly jimi: anatomická (např. amputace končetiny), funkční (např. ztráta zraku), intelektuální (např. omezení funkčnosti mozku) a psychická (výskyt psychické poruchy). Podle ABGB tedy existoval je jeden nárok

⁶⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA J., ZUKLÍNOVÁ M. a kol., *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 82.

⁶⁵ Ustanovení § 1325 ABGB.

uplatňované vedle majetkové újmy (zejména škoda na zisku a na nákladech léčení), který se dále nedědil.⁶⁶

Otázkou zůstává, v jaké výši byla náhrada poskytována. Citované ustanovení v poslední větě říkalo, že škůdce poškozenému zaplatí bolestné přiměřené vyšetřeným okolnostem. Obecný občanský zákoník ovšem nikde neuváděl, o jaké okolnosti se jednalo. V tomto bodě byl ponechán prostor judikatuře, kde se výkladu věnoval v rámci své rozhodovací činnosti zejména Nejvyšší soudní dvůr v Rakousku. Jako příklad lze uvést pravidlo: „*Odškodnění je vyšší, čím je poranění závažnější, léčba nebo zdravotní postižení delší, bolest spojená s poraněním intenzivnější a citelnější jsou následky pro život a zdraví poškozeného.*“⁶⁷

3.2.2 Náhrada bolestného dle OZ z roku 1950

Úpravu náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví obsahovalo ustanovení § 355 OZ z roku 1950, které říkalo: „*Při ublížení na zdraví je škůdce povinen nahradit náklady léčení, ušlý a budoucně ucházející výdělek, jakož i přiměřené bolestné a odškodnění za zohyždění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného.*“⁶⁸ V ustanovení lze spatřovat inspiraci ABGB, jelikož nároky při ublížení na zdraví byly téměř identické. Opět zde byla upravena nejprve majetková újma v podobě nákladů na léčení a ušlý výdělek a následně nemajetková újma představující náhradu za bolest a zohyždění.

3.2.3 Náhrada bolestného dle OZ z roku 1964

Základním ustanovením OZ z roku 1964 věnujícím se náhradě škody při ublížení na zdraví byl § 444, ve kterém bylo stanoveno, že se takto odškodňuje bolest a ztížení společenského uplatnění. Oproti současné právní úpravě zákon nepočítal s odškodněním dalších nemajetkových újem. Také byla použita jiná terminologie, kdy namísto pojmu „újma“ je užit termín „škoda“. Poslední

⁶⁶ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví*, Časopis pro právní vědu a praxi, roč., 23, č., 2 (2015), [online] journals.muni.cz [cit 25. října 2022.] s. 107
Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5313>.

⁶⁷ Tamtéž, s. 107.

⁶⁸ Ustanovení § 355 OZ z roku 1950.

odstavec pamatoval na tzv. sekundární oběti, kterým se poskytovala náhrada reflexní újmy při usmrcení.⁶⁹

Nárok na odškodnění bolesti a stejně tak nárok na odškodnění za ztížení společenského uplatnění měl majetkovou povahu. S tím souvisí i promlčitelnost práva na náhradu, kdy subjektivní lhůta byla dva roky a objektivní lhůta se v souvislosti se škodou na zdraví neužívala. Nároky byly jednorázové a příslušely výhradně poškozenému. Nicméně v případě, kdy byl pravomocně přiznán nárok soudem, pohledávka mohla po smrti poškozeného děděním přejít na jeho právního nástupce.⁷⁰

Vyhláška z roku 1965

Na základě zmocňovacího ustanovení § 444 odst. 2 OZ z roku 1965 byla přijata Vyhláška č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění. Tento podzákoný právní předpis provedl obrovskou změnu, kdy volné soudcovské uvážení ohledně náhrady poškozenému bylo nahrazeno bodovým ohodnocení nemajetkových újem. Podle vyhlášky docházelo k jednorázovému odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, které byly způsobeny úrazem, nemocí z povolání nebo jiným poškozením na zdraví. V ustanovení § 2 bylo řečeno, že se bolestné poskytovalo „*za bolesti způsobené poškozením na zdraví, jeho léčením nebo odstraňováním jeho následků, a to podle zásad a sazeb stanovených v příloze k této vyhlášce*“.⁷¹ V druhém odstavci ustanovení § 2 Vyhlášky z roku 1965 bylo řečeno, kdy se naopak bolestné neposkytovalo. Jednalo se o jednoduché duševní reakce na postižení organismu, které byly přechodného rázu, změny v organismu, které byly tak krátkodobé, že nebylo třeba jejich léčení, popřípadě je nešlo ani objektivně zjistit a a podobně se bolestné neposkytovalo ani za bolest budoucí (následnou) a za bolest vznikající ze změn předtím již existujících.

Pozornost je třeba věnovat prvnímu bodu z přílohy Vyhlášky z roku 1965, jenž uváděl, že za bolesti se považovalo i ztížení zdravotní pohody, jakým byly

⁶⁹ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 744.

⁷⁰ Tamtéž, s. 745 - 746.

⁷¹ Ustanovení § 2 Vyhlášky z roku 1965.

závažné změny psychické, poruchy nervového ústrojí, stavy únavnosti, závratě nebo jiné fyzické útrapy a strasti z omezení pohybu nebo bezmocnosti.⁷²

Pro stanovení výše náhrady dle Vyhlášky z roku 1965 bylo třeba prvotně vypracovat znalecký posudek, o který žádal poškozený nebo osoba zodpovědná za zranění. Tou mohla být i právnická osoba. Posudek na základě žádosti prováděl ošetřující lékař v době, kdy byl považován zdravotní stav pacienta za ustálený. Lékař při své práci hodnotil poškození na zdraví počtem bodů podle sazeb stanovených Vyhláškou z roku 1965. Pokud byla u nějaké položky uvedené v příloze stanovená sazba v bodovém rozmezí, lékař musel zvážit závažnost zranění a průběh léčby. Vyhláška zohledňovala např. u zlomenin i neúplné zlomeniny, kdy existovala možnost bodové ohodnocení snížit až o jednu třetinu. Naopak bylo počítáno i s komplikacemi, které představovaly infekce ran či záněty. V takových případech se bodové ohodnocení navyšovalo a to až o polovinu.⁷³

Výše odškodnění se určovala vynásobením počtu bodů z lékařského posudku sazbou stanovenou zákonem v ustanovení § 7 Vyhlášky z roku 1965 na 30 Kčs. Celková výše náhrady byla však v ustanovení § 7 odst. odst. 2 Vyhlášky z r. 1965 limitována na maximální částku náhrady ve výši 120 000 Kčs, přičemž z této nejvyšší možné konečné částky náhrada za bolest mohla dosahovat pouze 36 000 Kčs. Navazující odstavce příslušného ustanovení umožňoval výjimečné překročení limitů na základně soudního uvážení.

Bodová vyhláška

K 1. 1. 2002 došlo k nahrazení prováděcího právního předpisu k ustanovení § 444 OZ z r. 1965 Bodovou vyhláškou, a to zejména s ohledem na nedostatečnost finanční náhrady. Od přijetí původní vyhlášky se totiž značně posunuly ekonomické poměry a hodnota peněz poklesla. Poskytované náhrady nebyly dostatečné a jejich zvýšení bylo nezbytné. Systematika Bodové vyhlášky zůstala stejná jako starší úprava.

⁷² Příloha (Zásady pro hodnocení I) Vyhlášky z roku 1965.

⁷³ Tamtéž.

Jak bylo zmíněno u obecné definice bolestného, na začátku Bodové vyhlášky v ustanovení § 2 byl vymezen pojem bolest, kdy se za ni považovalo „každé tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla.“⁷⁴

Opět bylo třeba na počátku stanovování náhrady vypracovat lékařský posudek, který ošetřující lékař v případě bolestného prováděl po ustálení bolestivého stavu a hodnotil jím akutní stav bolesti. Bodové ohodnocení se provádělo podle přílohy Bodové vyhlášky, kdy bylo možné jako u předchozího podzákoného právního předpisu výši bodů snížit či naopak při komplikacích zvýšit.⁷⁵

Hodnota jednoho bodu byla oproti předchozí úpravě zvýšena na 120 Kč, čímž došlo k zohlednění aktuální ekonomické situace. V Bodové vyhlášce byl poskytnut prostor pro soudní uvážení ohledně zvýšení výše náhrady. Horní hranice náhrady škody zde však narozdíl od předchozí vyhlášky upravena nebyla.

Bodové ohodnocení lidského zdraví se stalo předmětem kritiky, a dokonce došlo k podání návrhu na zrušení zmocňovacího ustanovení § 444 odst. 2 OZ z roku 1964. Navrhovatelem byl Obvodní soud pro Prahu 1, který v bodovém hodnocení uvedeném v Bodové vyhlášce (jež zavazuje soudce při rozhodování o výši náhrady), spatřoval zásah do osobnostních práv člověka. Bodové ohodnocení bylo podle názoru navrhovatele v rozporu s demokratickými hodnotami a narušovalo zejména lidskou důstojnost a čest. ÚS tehdy navrhovateli nevyhověl a bodový systém zůstal v planosti až do 1. 1. 2014, kdy došlo k účinnosti nového OZ.⁷⁶

3.3 Bolestné podle současné občanskoprávní úpravy

Základem pro náhradu nemajetkové újmy při ublížení na zdraví je podle nové právní úpravy ustanovení § 2958 OZ, které pouze říká, že: „Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou,

⁷⁴ Ustanovení § 2 Bodové vyhlášky.

⁷⁵ Ustanovení § 4 a § 6 Bodové vyhlášky.

⁷⁶ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 41 - 42.

vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“ ⁷⁷ Při náhradě nemajetkové újmy by podle zákonného ustanovení mělo dojít k plné náhradě bolesti a dalších složek nemajetkové újmy, což je s ohledem na vzácnost a jedinečnost života a zdraví v podstatě nemožné. Druhá věta citovaného ustanovení pak říká, že pokud není možné plně nahradit nemajetkové újmy, má být poskytnuta náhrada podle zásad slušnosti.⁷⁸

V důvodové zprávě k občanskému zákoníku je uvedeno, že se upouští od pojetí § 444 odst. 2 a 3 tehdy platného občanského zákoníku a rovněž od samotné myšlenky, že by k stanovování výše náhrady mělo docházet prostřednictvím zákonného nebo podzákonného právního předpisu. Zákonodárná nebo výkonná moc by tak neměla nahrazovat činnosti soudu při rozhodování o jednotlivých případech. Je zde poukázáno např. na francouzský *Code civil* nebo na švýcarský *Zivilgesetzbuch*, kde tyto otázky vůbec řešeny nejsou. Zdůrazněna je variabilita soukromého života a nedůvodnost k jeho nivelizaci v záležitostech jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka. Stanovení pevných částek pro náhradu za ztrátu osoby blízké tak, jak ji aplikoval OZ z roku 1964, není vhodné, jelikož v některých situacích může být náhrada vzhledem k okolnostem případu velmi nízká a jindy naopak neúměrně vysoká. Jako příklad okolností ovlivňujících výši náhrady při usmrcení je v důvodové zprávě uvedena délka trvání manželství nebo třeba zahájení rozvodového řízení. Nicméně v závěru odstavce je důležitá věta, která vedla k vytvoření Metodiky znějící takto: „*Pociťují-li někteří představitelé soudní moci potřebu tabulek, vzorců nebo klíčů speciálně pro tyto účely, nic nebrání tomu, aby se soudní praxe sama shodla na zásadách, podle nichž bude postupováno.*“ ⁷⁹

⁷⁷ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1104.

⁷⁸ Tamtéž, s. 1108.

⁷⁹ Důvodová zpráva k § 2951 až § 2971 OZ.

Upuštěním od užívání sazebníku stanovujícího výši náhrad při ublížení na zdraví došlo k ponechání prostoru soudci pro určení vhodné náhrady. Jak bylo uvedeno výše, OZ říká, že škůdce primárně odčiní újmu poškozeného peněžitou náhradou plně vyvažující vytrpěnou bolest a další nemajetkové újmy. Vznikla-li překážka lepší budoucnosti, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nicméně je třeba zdůraznit, že pro normálního člověka není žádná částka dostatečná pro to, aby mu nahradila např. ztrátu nohy, ruky či jiné poškození zdraví, které jemu a jeho blízkým naprosto změní dosavadní způsob života. Z uvedené skutečnosti vyplývá, že se vždy užije navazující ustanovení z citovaného paragrafu, které má být uplatněno sekundárně, a sice poskytnutí náhrady podle zásad slušnosti.⁸⁰

Je třeba podotknout, že narozdíl od nemajetkových újem (vzniklých např. při zásahu do cti, jména, pověsti nebo soukromí) při vzniku nemajetkové újmy z důvodu ublížení na zdraví neexistovala v době OZ rozsáhlá judikatura, o kterou by se soudci při rozhodování o výši náhrady mohli opírat. Důvodem její neexistence bylo dlouholeté uplatňování sazeb v odškodňovacích vyhláškách.⁸¹

Ve společnosti, zejména v okruhu poškozených, škůdců, soudců nebo třeba advokátů, začala panovat obava z právní nejistoty ohledně náhrady za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění. Na situaci zareagoval NS tím, že publikoval ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví.⁸²

3.1.5 Metodika

Předmětem Metodiky je stanovení výše bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění. Jiným nemajetkovým újmám se nevěnuje. Metodika se skládá ze čtyř částí označených písmeny A - D, kterými jsou: Preambule, Přehled bolestí, Aktivní participace a Technická část.

⁸⁰ ŽDÁREK, R. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 5 - 6.

⁸¹ Tamtéž, s. 6.

⁸² Tamtéž, s. 6.

Důvodem pro vytvoření Metodiky byla zejména nepředvídatelnost rozhodování kvůli neexistenci podkladu pro stanovování výše náhrady bolestného a ztížení společenského uplatnění. Tímto podkladem byla za účinnosti OZ z roku 1964 Bodová vyhláška. Nastíněná situace by se dala považovat za odporující ustanovení § 13 OZ, který upravuje princip legitimního očekávání a právní jistoty.

Bez existence Metodiky by poškození neměli žádnou představu o tom, jaká částka by mohla odpovídat plnému odškodnění (resp. zásadám slušnosti). Bezradní ohledně náhrady by byli i právní zástupci, kteří by museli složitě pátrat po obdobně řešených případech v minulosti, aby svému klientovi mohli odpovědět na otázku, jakou výši náhrady je možné po škůdci požadovat. S obdobnými problémy by se potýkali i škůdci, pojistitelé a v neposlední řadě soudci.

Tvůrci Metodiky uvádí, že odůvodnění pro odstranění kritizované Bodové vyhlášky se týkalo pouze oblasti soudních sporů. Nicméně je třeba pamatovat na skutečnost, že Bodová vyhláška umožňovala řešení nejen soudních sporů, ale i mimosoudní vyrovnání mezi škůdcem a poškozeným. Pokud by i nadále chybělo vodítko k určení výše náhrady, podle kterého by se strany sporu vzniklého z ublížení na zdraví mohly na náhradě dohodnout, končily by všechny případy u soudu, což je velmi nežádoucí. A sám soud by právě s ohledem na nedostatečnou judikaturu v oblasti náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, neměl obstojný rámec pro své rozhodování.

Propracovaná Bodová vyhláška byla přijetím OZ nahrazena pouhým zákonným ustanovením obsahujícím neurčitě pojmy (plné odčinění újmy, zásady slušnosti) a zcela postrádajícím jakákoli kritéria pro posouzení těchto pojmů a výši náhrady. Autoři Metodiky zdůrazňují odbornost oblasti náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví, kdy je třeba při popisu újmy medicínské diagnostiky.

Velmi podstatné je připomenout právní povahu Metodiky, jelikož se jedná pouze o nezávazný dokument s doporučujícím charakterem. Pokud by byla vydána jako právní předpis, přičilo by se to základním principům právního státu. Soudci nejsou nadáni legislativní pravomocí a kdyby vydali právní předpis, došlo by k závažnému porušení dělby moci. Metodiku je třeba označit

jako doporučující materiál, který soudcům napomáhá při stanovení výše náhrady za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění.⁸³

K Metodice se vyjádřil ÚS ve svém nálezu ze dne 2. 2. 2016 takto: „*Jako nezávazné vodítko byla následně Nejvyšším soudem vydána Metodika k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 obč. zák.), dostupná na www.nssoud.cz, která sice zavádí určitou podobu bodového hodnocení, avšak pouze pro oblast odčinění bolestí. Pro oblast ztížení společenského uplatnění metodika bodový systém zcela opouští a vymezuje obecný rámec vlivu na dosavadní aktivity a participace, přičemž vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví vypracované Světovou zdravotnickou organizací. Lze dodat, že z hlediska ochrany ústavnosti může být problematické i omezené bodové hodnocení podle metodiky Nejvyššího soudu, neboť při o odčinění újmy pojmově nelze rozhodovat na základě určitých tabulkově předvídaných bodových počtů, nýbrž výhradně vycházejí z dokazování a s náležitým zřetelem k okolnostem konkrétní věci, což dal ostatně s účinností od 1. 1. 2014 jasně najevo i zákonodárce.“⁸⁴ Z nálezu je důležité vyjádření ÚS k charakteristice Metodiky, kdy ji označuje pouze za nezávazné vodítko. Dále je třeba věnovat pozornost poslední větě z citovaného úryvku, ve kterém NS poukazuje na problematičnost bodového systému pro odškodňování bolesti, což se mu zdá protiústavní, jelikož by se při stanovování bolesti mělo vycházet ze skutkového stavu zjištěného z dokazování a ne z předem vytvořené tabulky, která dostatečně nezohlední individuálnost případu.*

Ústavní soud svůj postoj k Metodice vyjádřil též v nálezu ze dne 31. 3. 2020, který se týká náhrady poskytované sekundárním obětím. Pro potřeby výkladu o Metodice jsou z Nálezu stěžejní body 24 a 25. Nejprve zde ÚS poukazuje na upuštění od rozhodování podle předem daných algoritmů, což zajistila nová právní úprava a ÚS posun hodnotí pozitivně. Soudce má v každé kauze rozhodovat s citem pro věc a posoudit individuální okolnosti případu. Je nežádoucí mechanické rozhodování podle šablon, kterým by se vytratila jedinečnost a nezávislost soudů. Tímto ÚS vyjadřuje svůj kritický pohled

⁸³ Metodika - Preambule.

⁸⁴ Nález ÚS ze dne 16. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

na unifikaci soudního rozhodování v oblasti nemajetkových újem. Nicméně i když dle názoru ÚS vytvoření Metodiky částečně odporuje úmyslu zákonodárce, její užívání neshledává protiústavní. Metodiku je ovšem nutné považovat za pouhý základ stanovení náhrady, která se pak v každém případě modifikuje, přičemž je třeba řádné odůvodnění soudního rozhodnutí.⁸⁵ Z odůvodnění nálezu lze dovést, že ÚS s tabulkovým systémem náhrad nesouhlasí a zdůrazňuje úlohu soudů spočívající v rozhodování podle své úvahy a skutkového zjištění v každém případě. Nicméně ÚS Metodiku nepovažuje za neústavní a její aplikace může s modifikací náhrady s ohledem na konkrétní okolnosti případu a řádným odůvodněním zaručit spravedlivé rozhodování.

Autorka této práce k bodovému ohodnocení v Metodice nepřistupuje příliš kriticky. Bodový systém určí pouze výchozí částku náhrady, která se pak může modifikovat v každém případě na základě zjištěných skutkových okolností, kdy se přihlédne k individuálním okolnostem případu. Podle jejího názoru by byla situace horší v případě, že by žádná taková pomůcka, jakou je Metodika neexistovala, protože by nebyla zajištěna kontinuita a předvídatelnost rozhodování soudů. Uváží-li se úmysl zákonodárce vyjádřený v důvodové zprávě, které je věnován prostor v předchozí kapitole, neshledává autorka práce vytvořenou Metodiku tomuto názoru odporující. Zákonodárci ve zprávě vyjadřují svůj nesouhlas s podobou úpravy náhrady ve formě podzákoného právního předpisu, kdy by podle jejich názoru mělo být rozhodování o náhradě pouze v rukou moci soudní. Na druhou stranu ve výše citované větě jasně vyjadřují, že si soudci mohou vytvořit pomůcku pro své rozhodování, což také Metodikou učinili. Je pravdou, že systém náhrady bolesti byl v podstatě okopírován z podzákoného právního předpisu, ale stále existuje možnost, jak hranici náhrady v každém případě podle potřeby zvyšovat či snižovat. Příklad nevhodnosti tabulkového systému při náhradě nemajetkové újmy je v důvodové zprávě uveden u sekundárních obětí, kdy je třeba zkoumat zejména citové vazby a další okolnosti, s čímž i autorka práce jednoznačně souhlasím. Nicméně případ bolestného je odlišný. Narozdíl od náhrady sekundárním obětem je třeba vycházet z lékařského posouzení zranění, jež je pak nutné doplnit individuálními

⁸⁵ Nález ÚS ze dne 31. 2. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19.

okolnostmi případu. Vnímáme zde však potřebu určité míry objektivizace pro zajištění legitimního očekávání při rozhodování o náhradě. Soud ale nakonec není Metodikou vázán, ta má pouze doporučující charakter, a proto v její existenci není, podle autorky, problém či dokonce neústavnost, jak někteří odborníci tvrdí. Sám ÚS ve výše uvedeném nálezů tvrdí, že pokud budou částky vypočtené s pomocí Metodiky považovány za výchozí a následně se upraví podle okolností rozhodovaného případu, užití Metodiky neshledává problematickým. S tímto vyjádřením autorka práce zcela souhlasí.

3.1.6 Bolestné podle Metodiky

Metodika při odškodňování bolesti částečně využívá mechanismus zavedený Bodovou vyhláškou. Konkrétně převzala klasifikaci bolestivých stavů podle postižení orgánu nebo části těla a vyjadřující míru bolesti jako tělesného a duševního strádání v souvislosti s narušením zdraví. Předmětem odčinění bolesti má být nejen bolestivý stav, ale i nepohodlí, stres a jiné obtíže provázející újmu na zdraví. Vojtek upozorňuje na případné další nepředvídatelné potíže, jež je třeba označovat za jinou nemajetkovou újmu ve smyslu ustanovení § 2958 OZ.⁸⁶

Podle argumentace tvůrců Metodiky vzhledem k různorodosti situací nelze vytvořit vodítko pro náhradu dalších nemajetkových újem. Jako demonstrativní příklad bylo použito: mnohatýdenní přišití končetiny v nepřirozené poloze při tvorbě a přenosu různých laloků při rekonstrukční chirurgii.⁸⁷

Hodnocení bolesti se provádí podle druhé, nejobsáhlejší části Metodiky, která obsahuje přehled bolestí. Bolesti jsou systematicky rozčleněny podle částí těla nebo zasažených orgánů.

Užití Metodiky v praxi je dobré představit na příkladu. Hned na začátku své druhé části Metodika upravuje povrchová poranění hlavy (kód S00), což představuje první skupinu újem, do které se začleňuje 98 konkrétních zranění označených (S000 - S007). Jedná se o tyto: Povrchní poranění vlasové části hlavy (1% tělesného povrchu), Kontuze očního víčka a periokulární krajiny, Jiná povrchní poranění očního víčka a periokulární krajiny, Povrchní poranění nosu,

⁸⁶ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1110.

⁸⁷ Metodika - Preambule.

Povrchní poranění ucha, Povrchní poranění rtu a dutiny ústní, Povrchní poranění jiných částí hlavy. Za každé výše uvedené poranění je stanoven určitý počet bodů (např. Povrchní poranění nosu má hodnotu 5 bodů). Do kategorie S00 jsou zařazena speciálně Mnohočetná poranění hlavy s kódem S008, u kterého není uvedena konkrétní hodnota bodů, ale vychází se ze součtu bodů příslušných položek, ovšem je stanovena maximální hranice 15 bodů.⁸⁸

Pokud dojde k újmě na zdraví, je třeba vypracovat znalecký posudek znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, kterému se blíže věnuje následující podkapitola této práce. V posudku je nezbytné zohlednit veškeré bolesti podle tabulky a pak sečíst body těchto bolestí. Výsledná hodnota bodů se posléze vynásobí částkou odpovídající hodnotě jednoho bodu. Zjištěná částka se zaokrouhlí na celé koruny. Hodnota bodu je podle doporučení v Metodice ve výši jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, ve kterém vznikla bolest nebo nárok. V době utváření Metodiky, tedy v roce 2014, činila hodnota jednoho bodu 251,28 Kč. V roce 2022 se posuzovalo podle hodnot v roce 2021, kdy byla hodnota jednoho bodu 256,11 Kč. Pro představu vývoje výše hodnoty bodů poslouží následující tabulka⁸⁹:

Tabulka 1: Přehled hodnoty bodu v letech 2014 - 2022

Rok	Průměrná mzda minulý rok	Hodnota bodu běžný rok
2014	25 128,00 Kč	251,28 Kč
2015	25 686,00 Kč	256,86 Kč
2016	26 467,00 Kč	264,67 Kč
2017	27 589,00 Kč	275,89 Kč
2018	29 504,00 Kč	295,04 Kč
2019	31 885,00 Kč	318,85 Kč
2020	34 125,00 Kč	341,25 Kč
2021	35 611,00 Kč	356,11 Kč
2022	37 839,00 Kč	378,39 Kč

⁸⁸ Metodika - Část B.

⁸⁹ Náhrady škody. *Hodnota bodů bolestného* [online]. nahradyskod.cz [cit. 17.července 2022]. Dostupné z: <https://nahradyskod.cz/hodnota-bodu-bolestneho/>

Metodika dále pojednává o době provedení hodnocení bolesti, které se provádí až v době stabilizace, čímž je možno dosáhnout úplného a objektivního posouzení. Takto určená doba hodnocení souvisí s faktem, že bolest může nastat i v průběhu léčení, a ne pouze při události, kdy došlo k újmě.

Znalec provádí hodnocení bolesti primárně podle položek představující bolestivé stavy uvedené v části B Metodiky, výši náhrady je však oprávněn při komplikacích navýšit. Metodika rozlišuje čtyři stupně komplikací, podle závažnosti a procentního zvýšení náhrady: lehká komplikace (zvýšení náhrady o 5 %), středně závažná komplikace (zvýšení náhrady o 10 %), závažná komplikace (zvýšení náhrady o 15 %), těžká komplikace (zvýšení náhrady do 20 %).⁹⁰

V souvislosti se zvyšováním náhrady nemajetkové újmy nelze opomenout ustanovení § 2957 OZ, které pamatuje na další okolnosti zvláštního zřetele hodných a poskytuje jejich demonstrativní výčet. Metodika se však těmto okolnostem blíže nevěnuje.

3.1.7 Exkurz do znalecké činnosti

Podle dřívější Bodové vyhlášky se zpracovával lékařský posudek ošetřujícím lékařem poškozeného, případně došlo k doplnění z písemných informací poskytnutých od ostatních lékařů podílejících se na léčbě poškozeného.

Metodika upustila od pravidla, že lékařský posudek vypracovává ošetřující lékař. Jako důvod bylo uvedeno, že ošetřující lékaři často postrádali patřičné proškolení a posudky bývaly mnohdy nekvalitní. Došlo proto ke vzniku nového znaleckého odvětví „Stanovení náhrady nemajetkové újmy v oboru zdravotnictví“. Podle Metodiky musí mít tito znalci kromě medicínského vzdělání a specializované způsobilosti v některém z lékařských oborů také úspěšně ukončený nadstavbový kurz „Odškodňování újem na zdraví“. Kurz se skládá ze základů Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví, dále z aplikace této klasifikace pro účely odškodňování ztížení společenského

⁹⁰ Metodika - Preambule.

uplatnění podle Metodiky a nakonec z určování bolestného (odškodnění bolesti) podle Metodiky.

Dne 1. 6. 2015 nabyla účinnosti vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 123/2015 Sb., kterou se stanoví seznam znaleckých oborů a odvětví pro výkon znalecké činnosti, v níž bylo uvedeno nové znalecké odvětví „stanovení náhrady nemajetkové újmy“.

Ještě před účinností výše uvedené vyhlášky Ministerstva spravedlnosti bylo zahájeno školení znalců, které prováděla 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy ve spolupráci se Společností medicínského práva.⁹¹

Zvláštností tohoto odvětví je, že v něm lékař nemůže získat narozdíl od jiných odvětví v oblasti zdravotnictví tzv. specializovanou způsobilost podle zákona č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, jelikož žádný takový obor specializačního vzdělávání lékařů neexistuje a ani medicínská praxe s tímto oborem nepočítá.⁹²

Rovněž judikatura potvrdila skutečnost, že se specializace lékařů pro zpracovávání posudku nevyžaduje. Tvrzení lze opřít o citaci z rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. května 2016, sp. zn. 4 Tmo 2/2016: „K podání znaleckého posudku podle Metodiky NS k nemajetkové újmě na zdraví, který je pro soud základem pro určení náhrady za ztížení společenského uplatnění (§ 2958 ObčZ), je odborně způsobilý znalec z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví, aniž by byla vyžadována jeho kmenová odbornost pro dané postižení.“⁹³

V praxi pak může nastat situace, kdy zpracovatel posudku nebude disponovat dostatečným množstvím znalostí potřebných pro objektivní zhodnocení veškeré vytrpěné újmy. Můžeme si to představit na příkladu, kdy oběť

⁹¹ MALIŠ, D. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáté a naposledy – přehled „externích“ změn Metodiky* [online] epravo.cz, [cit 1. února 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html?mail>

⁹² KLOS, D. *AKTUÁLNÍ PRAKTICKÉ POZNÁMKY K APLIKAČNÍ PRAXI TZV. METODIKY NS KE STANOVENÍ NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ Z POHLEDU ZNALCE A ZNALECKÉ ČINNOSTI* [online] bulletin-advokacie.cz, [cit 1. února 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>

⁹³ Tamtéž.

utrpí poranění páteře a posudek vypracuje stomatolog, který ze své praxe nemůže vědět, jaké přesné následky zranění provází.

Osobní názor autorky práce je takový, že by posudky měly primárně provádět ošetřující lékaři, jak tomu bylo dříve, protože kdo jiný by měl mít lepší přehled o zdravotním stavu pacienta než právě jeho ošetřující lékař. Nedostatečnost proškolení a neznalost Metodiky by se mohla vykompenzovat tím, že by tito lékaři spolupracovali se znalci a posudek vypracovali společně. Takové řešení se jeví autorce jako ideální pro objektivní zhodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění. Otázkou je, jak by nastíněné řešení mohlo být aplikováno v praxi, zvláště s ohledem na pracovní vytížení lékařů a časovou náročnost zhotovování znaleckých posudků.

V rámci výkladu o znalcích je praktické uvést, jak je možné v případě potřeby znalce, který by zhotovil posudek, vyhledat. Pro tyto účely vede Ministerstvo spravedlnosti seznam, jenž je dostupný online na webových stránkách ministerstva. V tomto seznamu je současně evidováno 84 znalců v oboru zdravotnictví v odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví.⁹⁴

⁹⁴ Seznam znalců, tlumočnicků a překladatelů [online] seznam.justice.cz [cit 1. února 2023]
Dostupné z: <https://seznam.justice.cz>

4 Náhrada za ztížení společenského uplatnění

Ztížení společenského uplatnění je dalším prvkem nemajetkové újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví. Lze jej označit za sekundární složku, jelikož k odškodnění újmy v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění, dochází pouze v případě, kdy jsou bolesti trvalým následkem a nejedná se pouze o přechodný stav. Občanský zákoník oproti předcházející právní úpravě přidává podmínku náhrady ztížení společenského uplatnění a to takovou, že poškozenému musí vzniknout překážka lepší budoucnosti. Nicméně v praxi toto přísnější ustanovení v podstatě nemá význam, neboť překážka lepší budoucnosti při trvalých následcích zpravidla vzniká vždy. Povaha trvalých následků může mít podobu jak fyzickou, tak i psychickou (např. deprese) či psychosociální (např. omezení možnosti výběru partnera).⁹⁵

Pod pojmem ztížení společenského uplatnění si lze konkrétně představit budoucí omezení nebo ztrátu seberealizace poškozeného v oblasti rodinného, kulturního, společenského nebo třeba sportovního života. Účel náhrady spočívá v poskytnutí náhrady za ztrátu plnohodnotného života.⁹⁶

4.1. Vstupní poznámky k určení výše náhrady

Při stanovování výše náhrady se uplatňuje individuální přístup k poškozeným. Dochází k porovnání jejich života před poškozením a po poškození, jelikož stejné zranění může mít různý dopad na každého jedince. Jako příklad lze uvést ztrátu prstu na ruce u profesionálního klavíristy a totéž zranění u jiného člověka, který se bez prstu ve svém životě obejde a zranění mu nezpůsobí tak závažné potíže a ztrátu zaměstnání. U klavíristy zranění znamená konec kariéry a nemožnost vykonávání své oblíbené činnosti, což ve výsledku vede k vyššímu odškodnění. Stejně jako tomu bylo v případě bolestného, ztížení společenského uplatnění se stanovuje na základě posudku vyhotoveného znalcem

⁹⁵ DOLEŽAL, T. MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1002.

⁹⁶ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1708.

z oboru zdravotnictví, odvětví stanovení nemateriální újmy na zdraví v době relativně ustáleného zdravotního stavu (zpravidla po jednom roce od negativní události).⁹⁷

4.2 Vývoj právní úpravy

4.2.1 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle ABGB

Všeobecný občanský zákoník pojem „ztížení společenského uplatnění“ neznal. Pracoval s termínem „překážka lepšího zaopatření“, kdy ustanovení § 1326 ABGB říkalo: *„Byla-li poškozená osoba zlým nakládáním zohyžděna; musí se, zvláště je-li ženského pohlaví, potud k této okolnosti přihlížeti, pokud může to býti na překážku jejímu lepšímu zaopatření.“* Citované ustanovení mělo zajistit poškozenému náhradu za zohyždění, které jedinci značně omezovalo výběr povolání a tím i zajištění lepšího živobytí. S pojmem překážka lepší budoucnosti pracoval taktéž vládní návrh zákona z roku 1937, jehož tvůrci se inspirovali v ABGB.⁹⁸

4.2.2 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle OZ z roku 1950

Občanský zákoník z roku 1950 rovněž ještě nepracoval s pojmem ztížení společenského uplatnění. V ustanovení § 355 OZ: *„Při ublížení na zdraví je škůdce povinen nahradit náklady léčení, ušlý a budoucně ucházející výdělek, jakož i přiměřené bolestné a odškodnění za zohyždění, které překáží životnímu uplatnění poškozeného.“*⁹⁹ zákon hovořil o odškodnění za zohyždění, které překáželo životnímu uplatnění poškozeného. V tomto bodě žádnou novinku oproti úpravě v ABGB Občanský zákoník z roku 1950 nepřinesl.

⁹⁷ DOLEŽAL, T. MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1003.

⁹⁸ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 21.

⁹⁹ Ustanovení § 355 OZ z roku 1950.

4.2.3 Náhrada za ztížení společenského uplatnění podle OZ z roku 1964

V textu Občanského zákoníku z roku 1964 bylo možno poprvé spatřit dnes užívaný pojem *ztížení společenského uplatnění*. Konkrétně byl zařazen do ustanovení § 444 odst. 1: „*Při škodě na zdraví se jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.*“¹⁰⁰

Vyhláška z roku 1965

Jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se bolestnému, byla na základě zmocňovacího ustanovení vydána vyhláška ministerstva zdravotnictví a ministerstva spravedlnosti, Státního úřadu sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění. V ustanovení § 4 Vyhlášky z roku 1965 bylo uvedeno, že k odškodňování ztížení společenského uplatnění dochází, pokud: „*poškození na zdraví má prokazatelně nepříznivé důsledky pro životní úkony poškozeného, pro uspokojování jeho životních a společenských potřeb nebo pro plnění jeho společenských úkolů (dále jen “následky”).*“¹⁰¹ Ustanovení § 4 obsahovalo také negativní definici případů poskytování náhrady, kdy zde bylo uvedeno, že náhrada se neposkytovala v případě, že se jednalo o poškození přechodného rázu, které vedlo jen k dočasnému ztížení společenského uplatnění. Za takové poškození se považoval i nepříznivý zdravotní stav, s jehož zlepšením šlo podle poznatků lékařské vědy počítat v době kratší jednoho roku, nebo menší jizvy, drobné kosmetické vady a chorobné změny lehčího rázu, které nemohly vést k výraznějšímu omezení společenského uplatnění. Nakonec bylo v uvedeném ustanovení zdůrazněno, že se náhradou neodškodňují ztráty na výdělků, čímž zákonodárce zdůraznil nemajetkovou povahu nároků.¹⁰²

Pro stanovení výše náhrady podle Vyhlášky z roku 1965 bylo třeba prvotně vypracovat znalecký posudek, o které žádal poškozený nebo osoba zodpovědná za

¹⁰⁰ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 744.

¹⁰¹ Ustanovení § 4 Vyhlášky z roku 1965.

¹⁰² Tamtéž.

zranění, kterou mohla být taktéž právnická osoba. Posudek na základě žádosti prováděl ošetřující lékař v době, kdy byl považován zdravotní stav pacienta za ustálený. Lékař se při své práci řídil zásadami uvedenými v příloze Vyhlášky z roku 1965 a ohodnotil anatomické a funkční předpoklady ztížení společenského uplatnění základním počtem bodů podle stanovených sazeb, které byly uvedeny v příloze pod bodem IV.¹⁰³

Počet bodů uveden v lékařském posudku se vynásobil částkou 30 Kčs, tak jak tomu bylo i v případě bolestného. Výslednou částku bylo možno dále navýšit, avšak bylo třeba pamatovat na limit, který nesměl být při odškodňování překročen. Součet náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění nesměl být vyšší než 120 000 Kčs.¹⁰⁴

Bodová vyhláška

Vyhláška z roku 1965 byla nahrazena Bodovou vyhláškou, která se v ustanovení § 3 věnovala náhradě za ztížení společenského uplatnění. Ve zmíněném paragrafu byla rovněž uvedena charakteristika následků, za které se poskytovala náhrada za ztížení společenského uplatnění. Za tyto následky byly považovány škody na zdraví trvalého rázu mající prokazatelně nepříznivý vliv na uplatnění poškozeného v životě, zejména na uspokojování jeho životních a společenských potřeb, včetně výkonu dosavadního povolání nebo přípravy na povolání, dalšího vzdělávání a možnosti uplatnit se v životě rodinném, politickém, kulturním a sportovním, a to s ohledem na věk poškozeného v době vzniku škody na zdraví.¹⁰⁵ Výše náhrady byla určována podle sazeb bodového ohodnocení, které stanovovaly přílohy č. 2 a č. 4 Bodové vyhlášky.

Příloha č. 2 uváděla sazby bodového hodnocení za ztížení společenského uplatnění u úrazů. Jako příklad lze uvést položku č. 1111, kterou je ztráta ruky v zápěstí, kdy v případě ztráty na nedominantní ruce je bodové ohodnocení 1100 bodů a na dominantní ruce 1200 bodů.¹⁰⁶ V příloze číslo 4 Bodové vyhlášky pak bylo možno zjistit sazby bodového hodnocení za ztížení společenského

¹⁰³ Ustanovení § 8 a ustanovení § 9 Vyhlášky z roku 1965.

¹⁰⁴ Ustanovení § 7 Bodové vyhlášky.

¹⁰⁵ Ustanovení § 3 Bodové vyhlášky.

¹⁰⁶ Příloha č. 2 Bodové Vyhlášky.

uplatnění u nemocí z povolání. Skutečná výše náhrady byla určena jako součin součtu všech bodů s hodnotou jednoho bodu, jež byla stanovena ustanovením § 7 Bodové vyhlášky na 120 Kč stejně, jako tomu bylo u bolestného.¹⁰⁷ Aplikovala-li se sazba na výše uvedenou ztrátu ruky v zápěstí na dominantní končetině, tak výše náhrady byla 144 000 Kč. Bodové ohodnocení bylo obsaženo v lékařském posudku, který se v případě ztížení společenského uplatnění prováděl zpravidla až po uplynutí jednoho roku od okamžiku zranění. Bylo počítáno i s možností vydání nového lékařského posudku, pokud by došlo k závažnému zhoršení následků.¹⁰⁸

4.3 Ztížení společenského uplatnění podle současné občanskoprávní úpravy

Jak již bylo řečeno v kapitole věnující se bolestnému, výchozí ustanovení náhrad nemajetkové újmy, kdy v důsledku ublížení na zdraví dojde ke ztížení společenského uplatnění, je ustanovení § 2958 OZ ve znění: *„Při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“* Podle zákonného znění vzniká poškozenému nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění pouze v případě, že mu vznikne překážka lepší budoucnosti.¹⁰⁹ Náhrada je pak poskytnuta podle zásad slušnosti, které pomůže určit Metodika.

4.3.5 Ztížení společenského uplatnění podle Metodiky

Metodice, jakožto doporučujícímu materiálu při stanovování výše náhrady za bolestné a ztížení společenského uplatnění, byla věnována kapitola v rámci

¹⁰⁷ Ustanovení § 7 Bodové vyhlášky.

¹⁰⁸ Ustanovení § 8 Bodové vyhlášky.

¹⁰⁹ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1104.

pojedenání o bolestném, tudíž je v tomto bodě v práci pouze odkázáno na předchozí výklad.

Pro výpočet náhrady nemajetkové újmy ztížení společenského uplatnění Metodika narozdíl od stanování bolestného nepřevzala dosavadní systém, který užívala Bodová vyhláška, ale zavedla jinou metodu výpočtu. Ztížení společenského uplatnění se již neurčuje na základě bodového ohodnocení, ale stanovuje se procentním omezením životních příležitostí poškozeného. Nový systém má podle tvůrců Metodiky odstranit jednak kumulaci určitých položek přílohy vyhlášky, druhak i nedostatky v mimořádném zvyšování náhrady podle § 7 odst. 3 Bodové vyhlášky. Výklad ustanovení byl problematický, jelikož podle něj soud mohl náhradu přiměřeně zvýšit za předpokladu, že byla splněna podmínka spočívající v existenci zvlášť výjimečného případu hodného mimořádného zřetele.¹¹⁰ Díky tomuto ustanovení, poskytujícímu široký prostor pro soudcovské uvážení, soud mohl posoudit okolnosti každého případu a určit přiměřenou náhradu. Nicméně každý soudce měl trochu jiný pohled na okolnosti a docházelo k rozdílnému rozhodování. Kritéria, na jejichž základě soudci rozhodovali, byla nemedicínského charakteru a celkové hodnocení bývalo pouze povrchní, což se snažili tvůrci Metodiky změnit. Výše náhrady za ztížení společenského uplatnění má vycházet primárně ze znaleckého posudku, přičemž výsledná částka může být soudem omezeně modifikována s ohledem na věk poškozeného nebo podle ustanovení § 2957 OZ. Je však doporučeno, aby výsledná částka nepřesáhla dvojnásobek částky stanovené na základě posudku.¹¹¹

Jedné ze složek náhrady nemajetkové újmy vznikající v důsledku ublížení na zdraví rozebírané v této kapitole, tedy náhradě za ztížení společenského uplatnění, se věnuje třetí část Metodiky nazvaná „Aktivity a participace“. Pro zajištění přiměřené a dostatečné náhrady za ztížení společenského uplatnění se využil systém vypracovaný Světovou zdravotnickou organizací, který se nazývá Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví. Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví rozřídíuje

¹¹⁰ Metodika - Prambule.

¹¹¹ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 46 - 47.

postižení jednak podle tělesných funkcí, druhak podle jejich dopadu na poškozeného (zejména podle dopadu na jeho aktivity v běžném životě). Autoři Metodiky využili třetí část MKF s názvem „Aktivity a participace“ vyjádřenou v několika doménách, u které zdůrazňují výhody jako zamezení zdvojování stejného postižení pod různými položkami a možnost klasifikace stupně závažnosti u jednotlivých položek pro co nejpřesnější určení rozsahu postižení.¹¹²

Závažnost postižení byla podle předchozí právní úpravy ohodnocována na základě bodového součtu diagnóz, který se násobil peněžitou hodnotou jednoho bodu. Systematika MKF vychází z procentního vyjádření ztráty životních příležitostí od 0 % do 100 % pro jednotlivé položky v devíti oblastech společenského zapojení. Pokud se pak zprůměrují procentní vyjádření ze všech kapitol, lze získat obraz o ztížení společenského uplatnění poškozeného ve všech oblastech.¹¹³

Prvotně je dobré zmínit několik základních pojmů, které jsou do Metodiky převzaty z MKF a jsou nezbytné při posuzování ztížení společenského uplatnění. Jedná se zejména o tyto termíny:

- Aktivita: provádění úkolu (úkonu) nebo činnosti člověka
- Participace: zapojení do životní situace
- Komponenta: základní část MKF (1. Tělesné funkce, 2. Tělesné struktury, 3. Aktivity a participace, 4. Faktory prostředí), která se dále dělí na Kapitoly a Domény
- Domény: položky tvořící seznam jednotlivých činností a zapojení do životních situací
- Facilitátor: pomůcka, která umožňuje či usnadňuje výkon činností
- Kapacita: schopnost vykonat činnost bez jakýchkoliv pomůcek (Facilitátorů)
- Výkon: schopnost vykonat činnost za použití pomůcek (Facilitátorů)
- Kvalifikátor – stupeň vyjadřující rozsah obtíží při provádění úkonů popsaných v doménách (lze stanovit i v procentech)¹¹⁴

¹¹² Metodika - Preambule.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1010.

MKF má velmi podrobně vypracovanou strukturu, která se tvůrcům Metodiky zdála až příliš rozsáhlá, tudíž využívají pouze její část s názvem „Aktivity a participace“ tvořící část C Metodiky. V Metodice je soudu ve sporech o náhradu škody doporučeno, aby při určování výše náhrady vycházel ze zjištěného skutkového stavu ohledně dopadů trvalé zdravotní újmy do možností a schopností dotyčného, přičemž by měl použít část C Metodiky, která byla převzata a upravena z MKF. Popis zdravotního stavu by se měl uskutečnit za pomoci pojmů obsažených v komponentách MKF „Tělesné funkce“ a „Tělesné struktury“. Samotné zhodnocení stavu poškozeného, je třeba provést podle komponenty „Aktivity a participace“ .¹¹⁵

Aktivity a participace jsou děleny na 9 kapitol:

- Učení se a aplikace znalostí
- Všeobecné úkoly a požadavky
- Komunikace
- Pohyblivost
- Péče o sebe
- Život v domácnosti
- Mezilidské jednání a vztahy
- Hlavní oblast života
- Život komunitní, sociální a občanský

Každá z výše uvedených kapitol obsahuje tzv. domény představující aktivity či participace. Celkový počet domén ze všech kapitol je 73. Při hodnocení se posuzuje stupeň omezení u každé domény zvlášť, a to ve dvou kategoriích, Těmito kategoriemi jsou kapacita a výkon. Kapacita je kvalifikátor, který mapuje, jak člověk může provádět úkoly nebo aktivitu. V první řadě se zjišťuje celková ztráta potenciálu poškozeného bez tzv. facilitátorů (kompenzačních pomůcek) v rámci veškerých uvedených domén. Důležité je, že se nehodnotí aktuální kapacita, ale její snížení oproti předúrazovému stavu, čímž se zajistí individuální

přístup k poškozenému. Druhý kvalifikátor, jímž je výkon, popisuje, co a jak dělá člověk ve svém běžném životě.¹¹⁶

Kapacita a výkon se hodnotí pomocí pětistupňové škály, kterou třetí část Metodiky uvádí před výčtem jednotlivých domén. Škála je členěna takto:

- 0 – žádná obtíž (nepřítomná, zanedbatelná) – 0 - 4%
- 1 – lehká obtíž (mírná, nízká) – 5 - 24%
- 2 – středně těžká obtíž (zřetelná, větší) – 25 - 49%
- 3 – těžká obtíž (vysoká, extrémní) – 50 - 95%
- 4 – úplná obtíž (úplná) – 96 - 100%.¹¹⁷

Následující pojednání se pokusí shrnout cestu ke stanovení náhrady za ztížení společenského uplatnění. Část D Metodiky obsahuje tabulku s přehledem domén. Pod tabulkou jsou uvedena pravidla pro výpočet celkového stupně (procenta) postižení funkčních schopností. Výpočet provádí znalec z oboru zdravotnictví odvětví stanovení náhrady nemajetkové újmy v oboru zdravotnictví, o němž bylo podrobněji hovořeno v kapitole věnující se bolestnému. Nejprve je nutné, aby u všech v tabulce zvedených domén, do kterých postižení zasahuje, bylo stanoveno procento nebo stupeň obtíže u kapacity a výkonu. V případě bodového hodnocení se zapíše průměrné procento z daného stupně. Například u stupně č. 2, který má rozmezí 25% - 49 %, je průměrné procento 37%. Dále se v rámci kapitol zjistí vážený průměr jednotlivých domén a následně se vypočte průměr ze všech kapitol. V každé z kapitol se váha domén koriguje její relativní váhou v rámci kapitoly (násobí se poměrem vůči celkovému počtu domén v kapitole). Váha jednotlivých kapitol je stejná, takže se korigovaná procenta ze všech kapitol sečtou a podělí počtem kapitol, aby se zjistil jejich průměr, který představí výslednou hodnotu procentní ztráty životních příležitostí.¹¹⁸

V této fázi však ještě není známá samotnou výši náhrady za omezení. K určení výše náhrady se vyjadřují tvůrci Metodiky již v preambuli, kde uvádí pomyslnou hodnotu zmařeného lidského života, tedy pokud by v rámci hodnocení ztížení společenského uplatnění bylo získáno 100%, což by představovalo

¹¹⁶ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1010.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 1010.

¹¹⁸ Metodika - Část D.

absolutní vyřazení ze všech sfér společenského zapojení. Autoři Metodiky se shodli na tom, že částka by se měla pohybovat okolo 10 000 000 Kč. Pamatováno bylo rovněž na ekonomický vývoj, tudíž tvůrci Metodiky oproti stanovení pevné částky dali přednost vyjádření hodnoty zmaření lidského života pomocí 400 násobku průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za kalendářní rok předcházející roku, v němž se ustálil zdravotní stav poškozeného.¹¹⁹ Tabulka s vývojem této hodnoty je uvedena v závěru poslední části Metodiky. Pokud je v konkrétním případě vypočtený procentuální podíl, lze z částky uvedené v tabulce zjistit výši náhrady. Problematiku je možno znázornit na příkladu. Bude-li procentní vyjádření ztráty životních příležitostí 65 %, tak v roce 2022 bude výše náhrady 9 838 140 Kč, což odpovídá 65 % z výchozí rámcové částky 15.135.600 Kč.¹²⁰

Nicméně i výslednou výši náhrady vypočtenou podle postupu uvedeného v předchozím odstavci lze dále modifikovat, čímž se zajistí požadovaný individuální přístup soudního rozhodování. Důvody vedoucí ke změně hodnoty jsou zejména věk poškozeného, ztráta skutečně výjimečné budoucnosti (kariéry) a důvody podle § 2957 OZ. Věk hraje velkou roli v určení výsledné výše náhrady, jelikož pokud utrpí vážné zranění mladý člověk a bude mít trvalé následky, představuje to závažnější situaci, než když obdobné poranění utrpí člověk v důchodovém věku. Vysvětlení je jednoduché. Mladý člověk má větší část života před sebou a bude se muset s omezením potýkat delší dobu než člověk na sklonku života. Při stanovení hranic pro modifikaci částky se tvůrci Metodiky opřeli o tvrzení, že člověk je na vrcholu sil mezi 45 a 55 lety. Od těchto hranic se stanovená částka zvyšuje nebo naopak snižuje, a to následujícím způsobem.:

- utrpěl-li poškozený zranění ve věku ve věku 0 – 24 let, dojde ke zvýšení o 30 - 35 %
- utrpěl-li poškozený zranění ve věku 25 – 34 let, dojde ke zvýšení o 20 %
- utrpěl-li poškozený zranění ve věku 35 - 44 let, dojde ke zvýšení o 10 %
- utrpěl-li poškozený zranění ve věku 55 – 69 let, dojde ke snížení o 10 %

¹¹⁹ Metodika - Preambule.

¹²⁰ Metodika - Část D.

- utrpěl-li poškozený zranění ve věku 70 let a výše, dojde ke snížení o 20 %¹²¹

Kromě věku se zohledňuje i způsob života před utrpěným zraněním. Hodnotí se jako tzv. zapojení do společenských aktivit. Stejně jako u věku lze částku zvýšit, nebo naopak i snížit, pokud je jedinec neaktivní. Zvýšení je možné od 10 % do 30 %, což bývá spíše výjimkou a snížení je možné o 10 % - 20 %.

Jde-li o jiné okolnosti uvedené v ustanovení § 2957 OZ, nejsou zde stanoveny procentní hranice a je ponechán prostor soudcovskému uvážení v jednotlivých případech. Nicméně je v Metodice uvedeno doporučení, které říká, že po celkovém zvýšení by neměla výsledná částka náhrady přesáhnout dvojnásobek základní částky. Důvodem takového omezení je snaha předejít libovůli soudců při rozhodování o výši náhrady a snaha o co možná největší sjednocení rozhodovací praxe, čímž se zajistí požadavek konzistentního rozhodování obdobných případů, který vyžaduje ustanovení § 13 OZ. Účelem náhrady nemajetkové újmy je pouze zmírnění strádání vzniklého v důsledku zásahu do zdraví jedince, proto obvykle není důvod pro poskytnutí mnohonásobně vyšší částky než v případě jiném za obdobné zranění.¹²²

K limitaci vyjádřené v Metodice si autorka práce dovoluje připojit osobní poznámku, nebo spíš nesouhlas s uvedenou limitací. Uváží-li se zranění jedince ve vysokém věku, toto zranění bude ohodnoceno na 100 000 Kč a stejná částka bude i vyplacena. Poškozený bude žít s omezením nadále do konce svého života, který statisticky přijde například za dva roky. Uváží-li se nyní stejné zranění mladistvého, který se s následným omezením bude potýkat celý život a nebude mít vůbec příležitost žít dospělý život, založit rodinu a vykonávat vysněnou práci, což předchozí poškozený mohl, považuje autorka za neadekvátní mu poskytnout pouze částku v maximální výši 200 000 Kč.

Na závěr by autorka ráda zmínila dva, ze svého pohledu, nejproblematictější aspekty hodnocení ztížení společenského uplatnění, na které upozorňuje komentářová literatura. První poznámka směřuje ke stanovení váhy

¹²¹ Metodika - Preambule.

¹²² Metodika - Preambule.

jednotlivých položek. Tím, že se vypočítává celkový průměr jednotlivých domén, kapitol a nakonec průměr v rámci celku, není zohledněna závažnost zásahu do různých domén, které mohou mít odlišnou důležitost. Jako další problém v Metodice lze spatřovat neexistenci požadavku na hodnocení ztížení společenského uplatnění odborným způsobem. Zatímco MKF předpokládá při zpracování posudku spolupráci s odborníky jako jsou fyzioterapeuti, ergoterapeuti, neurologové apod., Metodika se omezuje na znalce.¹²³ Autorka rovněž shledává tyto skutečnosti problematické a ztotožňuje se s názorem autorů komentáře, jimiž jsou doc. JUDr. Tomáš Doležal, Ph.D., LL.M. a doc. JUDr. Filip Melzer, Ph.D., LL.M..

¹²³ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1012.

5 Další nemajetkové újmy

Další nemajetkové újmy představují zcela novou složku náhrady nemajetkové újmy, která se v předchozí právní úpravě narozdíl od bolestného a ztížení společenského uplatnění nevyskytovala. Podle Vojtka se jedná o zbytkovou kategorii bez bližšího vymezení pokrývající ostatní újmy se zásahem do duševní a tělesné integrity, které ale nespádají do složky bolestné ani ztížení společenského uplatnění. Představují je intenzivně vnímané nebolestivé a netrvalé nepříznivé dopady do sféry poškozeného, jimiž mohou být například dieta nebo fixace končetiny.¹²⁴

Definici kategorie dalších nemajetkových újem přináší rovněž Metodika ve své preambuli, kde odůvodňuje nemožnost vytvoření vodítka k určení jejich náhrady tak, jak tomu je v případě bolestného a ztížení společenského uplatnění. *„Případné další obtíže, jejichž míra je excesivní tím, že překračuje obvyklou zátěž poškozeného při podrobení se omezením plynoucím z léčby (nad rámec komplikací ocenitelných procentním zvýšením), představují další nemajetkovou újmu podle § 2958 o. z.; pro určení výše náhrady těchto výjimečných případů nelze zřejmě pro různorodost situací vytvořit předem vodítka. Příkladem takových újem mohou být mnohatýdenní přišití končetiny v nepřirozené poloze při tvorbě a přenosu různých laloků při rekonstrukční chirurgii, diskomfort při délce hospitalizace přesahující obvyklou mez pro obdobné případy, selhání funkce orgánů následkem úrazu, které samo o sobě nebolí, ale zraněného ohrožuje na životě apod.“¹²⁵*

O bližší vymezení kategorie dalších nemajetkových újem se pokusil NS ve svém usnesení ze dne 1. 11. 2017, kde další nemajetkové újmy definoval takto: *„Další nemajetkové újmy při ublížení na zdraví jsou spojeny se zásahem do zdraví, který nespočívá v přechodné bolesti ani ve fyzické či psychické újmě dlouhodobého (trvalého) charakteru; jde o specifické okolnosti vymykající se obvyklému průběhu léčby a stabilizace zdravotního stavu, tedy okolnosti,*

¹²⁴ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1108.

¹²⁵ Metodika - Preambule.

kteře nenastávají pravidelně, ale zvyšují intenzitu utržené újmy na zdraví nad obvyklou míru (např. nečekaně závažné komplikace spojené s léčením a z nich plynoucí omezení, jako je mnohatýdenní přišití končetiny v nepřirozené poloze za účelem tvorby a přenosu laloků při rekonstrukční chirurgii, nemožnost zúčastnit se pracovní či studijní stáže, sportovního utkání nebo jiné pro poškozeného významné plánované aktivity, potrat těhotné poškozené způsobený psychickým otřesem, nikoli škodnou událostí samotnou, atd.).”¹²⁶

Druhým významným judikátem je rozhodnutí NS ze dne 2. 5. 2019, ve kterém mimo jiné NS uvádí: *„Za další nemajetkovou újmu lze považovat např. nemožnost zúčastnit se pracovní či studijní stáže, nebo jiné pro poškozeného významné plánované aktivity, pak srovnatelnou nemajetkovou újmu může být i nemožnost strávit s osobami blízkými Vánoce. Vzhledem k tomu, že tyto svátky jsou v českém kulturním prostředí tradičně spojovány s rodinnou pospolitostí, tj. jsou obvykle tráveny v rodinném kruhu, je ztrátu této možnosti nutno považovat za další nemajetkovou újmu, jejíž existenci není třeba zvlášť dokazovat, byť nelze vyloučit důkaz opaku, tedy důkaz o tom, že v konkrétním případě, např. s ohledem na odlišné sociálně-kulturní zvyklosti dotčených osob či jejich narušené osobní vztahy, taková nemajetková újma nevznikla.“¹²⁷*

¹²⁶ Usnesení NS ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017.

¹²⁷ Rozhodnutí NS ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018.

6 Nemajetková újma při usmrcení nebo zvlášť závažném ublížení na zdraví

V rámci výkladu věnujícího se ublížení na zdraví, bylo pojednáváno převážně o nárocích poškozeného. Nicméně zákonodárce pamatoval rovněž na situaci, kdy dojde k usmrcení nebo zvlášť závažnému ublížení na zdraví osoby blízké.

Mezi rodiči, potomky, sourozenci nebo jinými osobami blízkými existuje velice silné a jedinečné citové pouto. V případě zásahu do tělesné integrity jedince, může osobám jemu blízkým škůdce způsobit srovnatelnou, nebo dokonce větší psychickou újmu, než představuje pro poškozeného vlastní fyzická újma na zdraví.¹²⁸

Za způsobenou psychickou újmu blízkým osobám náleží podle ustanovení § 2959 OZ finanční zadostiučinění. O těchto osobách se hovoří jako o tzv. sekundárních obětech, jelikož je jejich reflexní (odvozená) újma závislá na újmě někoho jiného.¹²⁹ Vedle uvedeného ustanovení je možné za splnění přísných podmínek aplikovat rovněž ustanovení § 2971 OZ pamatující i na jiné odškodnění nemajetkových újem, než je usmrcení či závažné ublížení na zdraví osoby blízké. Poslednímu zmíněnému ustanovení se blíže věnuje sedmá kapitola této práce.¹³⁰

Není od věci se pozastavit u samotného pojmu „osoba blízká“ definovaného v ustanovení § 22 OZ, který za osobu blízkou považuje prvotně příbuzné osoby v přímé řadě, sourozence, manžela nebo partnera a dále i jiné osoby, které by újmu osoby blízké pociťovaly jako újmu vlastní. Na závěr je ustanovení doplněno vyvratitelnou domněnkou: „*Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.*“¹³¹ Usmrcením nebo zvlášť závažným ublížením na zdraví dojde k zásahu do základních lidských

¹²⁸ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1718.

¹²⁹ Tamtéž, s. 1719.

¹³⁰ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1117.

¹³¹ Ustanovení § 22 OZ.

práv osob blízkých poškozenému, konkrétně práva na rodinný život a soukromí zaručeného Listinou.¹³²

6.1 Náhrada za duševní útrapy sekundárním obětím

Duševní útrapy představují nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku ublížení na zdraví primární oběti nebo její smrti, a to tím, že sekundární oběť si neštěstí spoluprožívá.¹³³

Odčiňovaná duševní újma může mít různou podobu. Jednak se odčiňuje psychická bolest způsobená vnímáním újmy osoby blízké jako újmy vlastní, kdy za tuto psychickou bolest označujeme smutek nebo žal. Za duševní újmu se dále považuje i jiné citové strádání, například šok ze zprávy o smrtelném úrazu nebo obavy z budoucnosti. Dojde-li k vyvinutí duševního onemocnění, kterým je např. porucha příjmu potravy, mělo by na ni být nahlíženo jako na vlastní újmu na zdraví podle ustanovení § 2910 OZ.¹³⁴

Příčinnou vzniku nemajetkové újmy u sekundární oběti mohou být dvě újmy na straně primárně poškozeného, kterými jsou smrt nebo zvláště závažné ublížení na zdraví. Nutným předpokladem pro vznik povinnosti náhrady nemajetkové újmy je naplnění delikttní skutkové podstaty vůči primárnímu poškozenému. Pokud by např. došlo ke smrti primárně poškozeného jen náhodným následkem zásahu do jeho tělesné integrity, za což by škůdce neodpovídal, pak by bylo ustanovení aplikovatelné jen v případě, že by zásah byl kvalifikován jako závažné ublížení na zdraví.¹³⁵

Nevyjasněnou otázkou je, co si představit pod pojmem „zvláště závažné ublížení na zdraví“. Občanský zákoník pojem nedefinuje a výklad je možno hledat v trestním právu, konkrétně v ustanovení § 122 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník definuje těžkou újmu na zdraví takto:

¹³² PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 71.

¹³³ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1021.

¹³⁴ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1721.

¹³⁵ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1027.

„(2) Těžkou újmou na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví

- a) zmrzačení,
- b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti,
- c) ochromení údu,
- d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí,
- e) poškození důležitého orgánu,
- f) zohydění,
- g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu,
- h) mučivé útrapy, nebo
- i) delší dobu trvající porucha zdraví.“¹³⁶

Pojmu zvlášť závažné ublížení na zdraví se věnoval ve své judikatuře NS například v rozsudku ze dne 27. 5. 2021. Žalovaná se pokusila o vraždu patnáctileté dcery žalobkyně, kdy dcera díky včasnému lékařskému zákroku a povaze útoku, při němž naštěstí nebyla zasažena průdušnice, tepna či žíla vyživující mozek, přežila a ze zranění se zotavila. Dcera se po události odstěhovala k otci, aby se nesečkávala s rodinou žalované. Matka patnáctileté dívky se v důsledku uvedených událostí začala potýkat s psychickými problémy. Soudem prvního stupně jí byla přiznána náhrada nemajetkové újmy na základě ustanovení § 2959 OZ ve výši 120 000 Kč. Žalovaná se odvolala ke Krajskému soudu v Plzni, který potvrdil rozhodnutí soudu první instance. Ze strany žalované bylo podáno dovolání k Nejvyššímu soudu. Dovolací soud konstatoval, že nárok na náhradu nemajetkové újmy nelze přiznat podle ustanovení § 2959 OZ, kdy odkázal na dřívější rozsudek dovolacího soudu (ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018), ve kterém uvedl: „Půjde zpravidla o ta nejtěžší zdravotní poškození, zejména o kómatické stavy, závažná poškození mozku či o ochrnutí výrazného rozsahu, tj. o následky srovnatelné s usmrcením osoby blízké, kdy duševní útrapy sekundárních obětí dosahují určité vyšší intenzity. Jedná se o duševní útrapy (smutek, pocity zoufalství a beznaděje, strach) spojené s vědomím, že tato osoba byla trvale vyřazena z většiny sfér společenského

¹³⁶ Ustanovení § 122 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

uplatnění a změnila se v osobu trpící výjimečně nepříznivým zdravotním stavem. Kromě případů s nejzávažnějšími následky může jít i o případy velmi těžkých zranění, která budou primární obět' po delší dobu ohrožovat na životě nebo po delší dobu zatěžovat výrazně nepříznivým zdravotním stavem, což bude mít citelný dopad do osobnostní sféry blízkých osob, a jejich duševní útrapy tak budou do té míry intenzivní, že musí být odškodněny i přesto, že následky zranění nebudou nejtěžší.“¹³⁷ V citovaném rozsudku Nejvyššího soudu bylo dovozeno, že dojde-li pouze k přechodnému stavu poruchy zdraví, pak není na místě užít pro náhradu nemajetkové újmy osoby blízké ustanovení § 2959 OZ, nýbrž ustanovení § 2971 OZ¹³⁸ ve znění: „Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.“¹³⁹

Na závěr obecného pojednání o náhradě sekundárním obětem je vhodné uvést Nález ÚS ze dne 16. 2. 2021, kterým se zamítla stížnost proti rozsudku Nejvyššího soudu v Brně ze dne 27. 6. 2019, rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 39 Co 79/2018 ze dne 2. 5. 2018 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 8 C 42/2017 ze dne 29. 8. 2017. Dcera stěžovatelů utrpěla v roce 2014 dopravní nehodu a byla tři týdny v umělém spánku. Následně byla šest měsíců upoutána na lůžko, kdy byli stěžovatelé neustále dceři nablízku, čímž došlo k jejich vyřazení z obvyklého způsobu života. Z uvedeného důvodu se stěžovatelé domáhali náhrady nemajetkové újmy podle ustanovení § 2959 OZ, nicméně obecné soudy dospěly k závěru, že zranění dcery nelze kvalifikovat jako zvláště závažné zranění ve smyslu shora uvedeného ustanovení OZ. Stěžovatelé s tímto závěrem nesouhlasili a namítali porušení práva na soukromý a rodinný život a práva na spravedlivý proces zaručený Listinou. Ústavní soud zkonstatoval, že je

¹³⁷ Rozsudek NS ze dne 27. 05. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1527/2020.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Ustanovení § 2971 OZ.

velmi těžké najít hranici, při které budou obecné soudy osobám blízkým přiznávat nároky plynoucí z ustanovení § 2959 o. z., a kdy ji přiznávat nebudou. Hledání hranice je ponecháno judikatuře obecných soudů. Nicméně pro posouzení, zda došlo k porušení práv zaručených Listinou je podstatné, že obecné soudy tuto hranici v konkrétním případě stanovily a své rozhodnutí řádně odůvodnily, tudíž k porušení Listiny podle názoru ÚS nedošlo.¹⁴⁰

6.1.1 Vývoj právní úpravy náhrady

České právo dlouhodobě neumožňovalo náhradu nemajetkové újmy sekundárním obětím, což bylo odůvodněno nedostatečnou příčinnou souvislostí mezi jednáním škůdce a újmou sekundární oběti. Za pokrokový lze považovat rozsudek Krajského soudu v Ostravě pod sp. zn. 23 C 52/96 ze dne 23. 1. 1998, kde bylo konstatováno, že porušením práva na život jedné osoby může dojít k zásahu do práva na soukromí jiné osoby a náhrady je možné se domoci prostřednictvím ustanovení § 13 OZ z roku 1964 na ochranu osobnosti. Tento názor přijal taktéž NS a ÚS.¹⁴¹

Úprava náhrady nemajetkové újmy sekundárním obětím se do právního řádu České republiky dostala až počátkem 21. století, konkrétně v roce 2004, díky novele OZ z roku 1964 č. 47/2004 Sb., která do ustanovení § 444 OZ z roku 1964 přidala třetí odstavec, který stanovil paušální částky náhrady pozůstalým.¹⁴² Výše částky se pohybovala v rozmezí od 85 000 Kč do 240 000 Kč. Narozdíl od současné právní úpravy zaručující náhradu všem osobám blízkým, byl vymezen taxativní okruh aktivně legitimovaných osob k náhradě. Nejvyšší náhrada náležela pozůstalým manželům, dětem, rodičům a jiné osobě blízké žijící se zesnulým před událostí ve společné domácnosti a byla stanovena na částku 240 000 Kč pro každého z nich. V případě sourozenců zesnulého byla částka nižší, a to 175 000 Kč pro každého z nich. Nejnižší částka ve výši 85 000 Kč

¹⁴⁰ Nález ÚS ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. I.ÚS 3449/19.

¹⁴¹ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1024.

¹⁴² Tamtéž, 1024.

pak náležela pozůstalým rodičům, kteří přišli o nenarozeného potomka.¹⁴³ Lze si povšimnout, že novela se netýkala případů, kdy dojde k psychické újmě v důsledku zranění, ale pamatovala pouze na psychické újmy osob blízkých zesnulé osoby. V případě, že došlo k nemajetkové újmě prvním způsobem, sekundární oběť se mohla domoci kompenzace prostřednictvím ustanovení § 13 OZ z roku 1964.¹⁴⁴

Nicméně paušální částky byly podle názoru ÚS nedostatečné, což konstatoval ve svém nálezu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. 16/04. Uvedl, že pokud náhrada podle výše uvedeného ustanovení není dostačující, je možné, aby se dotčené osoby domáhaly další satisfakce dle ustanovení § 13 OZ z roku 1964.¹⁴⁵ Na druhou stranu není vyloučeno ani snížení pevně stanovených náhrad, například pokud dojde k spoluzavinění poškozeným.¹⁴⁶

6.1.2 Náhrada podle současné občanskoprávní úpravy

Náhradu za duševní útrapy sekundárních obětí zaručuje ustanovení § 2959 ve znění: *„Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželů, rodičů, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti.“*¹⁴⁷

Zákon uvádí okruh osob, které mají nárok na náhradu za vytrpěnou újmu. Tomu se věnoval výklad v úvodu této kapitoly. Nicméně náhrada jim nenáleží vždy a je třeba citové vazby zkoumat hlouběji. V případě, že by manžel například svoji manželku týral a ona před svou smrtí žila přechodně u svých rodičů, nenáležel by mu nárok.¹⁴⁸ Oproti předešlé právní úpravě se rozšířil okruh aktivně

¹⁴³ FIALA, J., KINDL, M., a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 744.

¹⁴⁴ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1025.

¹⁴⁵ FIALA, J., KINDL, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. s. 746.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 749.

¹⁴⁷ Ustanovení § 2959 OZ.

¹⁴⁸ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1721.

legitimovaných osob k náhradě nemajetkové újmy. Dříve ji mohli požadovat pouze manžel / manželka, děti, rodiče, sourozenci a osoby blízké žijící s pozůstalým v době smrti ve společné domácnosti. Podle současného pojetí náhradu nemajetkové újmy mohou žádat i jiné osoby blízké, kdy nemusí splnit požadavek sdílení společné domácnosti. Další odlišností je upuštění od paušálně stanovených částek a ponechání prostoru pro volnou soudcovskou úvahu. Posledním pokrokem je rozšíření důvodů vedoucích k náhradě reflexní nemajetkové újmy podle ustanovení § 2959 OZ, kdy takovým důvodem už není pouze smrt primární oběti, ale i zvláště závažné ublížení na zdraví.

6.1.2.1 Kritéria pro určení výše náhrady

Aktuální znění OZ poskytuje náhradu za duševní útrapy podle ustanovení §2959, které bylo citováno v úvodu kapitoly. Jde-li o výši náhrady, tak podle uvedeného zákonného ustanovení má být poskytnuta peněžitá náhrada plně vyvažující způsobené útrapy a v případě nemožnosti takové náhrady má být výše stanovena podle zásad slušnosti.

Vzhledem k tomu, že OZ neuvádí částku, která by měla být poskytnuta za duševní útrapy, je třeba rozhodovat podle nastavených kritérií, jelikož určitá míra objektivizace zaručí předvídatelnost rozhodování a zamezí nerovnostem mezi jednotlivými případy. Nicméně vždy je třeba zohlednit i individuální okolnosti.¹⁴⁹

K náhradám nemajetkové újmy sekundárním obětem není vypracovaný žádný doporučující materiál ohledně výše náhrady, tak jako existuje Metodika v případě bolestného a ztížení společenského uplatnění. Tudiž je na soudcovské úvaze, aby se s výší náhrady vypořádal sám s přihlédnutím k ustálené judikatuře. Vzhledem k neocenitelnosti nemajetkových újem je třeba, aby soudce zohlednil v daném případě veškerá kritéria, která mu napomůžou ke stanovení přiměřené náhrady.

Před samotným výkladem o specifických kritériích je třeba si připomenout okolnosti zvláštního zřetele hodné z ustanovení § 2957 OZ, kterými může být stres poškozeného z tíživosti následku a jeho obava ze ztráty života nebo vážného

¹⁴⁹ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1721.

poškození zdraví, jestliže je škodná událost vyvolala. Tyto okolnosti představují obecné zásady pro stanovení výše náhrady, které zhoršují újmu a náhradu mohou zvýšit.¹⁵⁰

Zde je na místě uvést Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 2844/14, ze dne 22. 12. 2015, který vymezuje nejpodstatnější kritéria rozhodná pro určení náhrady sekundárním obětem na straně škůdce, na straně poškozeného a osob jemu blízkých.¹⁵¹

Kritérii na straně poškozeného a osob jemu blízkých jsou: a) intenzita jejich vztahu, b) věk zemřelého a pozůstalých, c) případná existenční závislost na zemřelém a d) případné poskytnutí satisfakce.

V případě hodnocení intenzity vztahu primární a sekundární oběti se zohledňuje stupeň příbuzenství, kdy za nejužší vtať se považují vazby v přímé příbuzenské linii. Dále se zohledňuje, zda spolu primární a sekundární oběť žily ve společné domácnosti. Na základě tohoto pravidla pak bude např. rodičům přiznána vyšší náhrada nemajetkové újmy než sourozenci, který se zesnulým nežil.¹⁵² Nicméně je třeba s intenzitou vztahu mezi primární a sekundární obětí spojit i kvalitu jejich vztahu.

Přihlíženo je i k existenční závislosti sekundární oběti na primární oběti. Při stanovování výše náhrady je třeba zvážit potřebnost péče, podpory a ochrany, která byla ze strany primární oběti sekundární oběti poskytována. Závislost proto není pouze ekonomická, ale má i jinou povahu.

Mezi další kritérium patří věk u obou dotčených osob. Má být přihlédnuto ke skutečnosti, zda sekundární oběť přišla například o nemocného seniora, který by nebyť škodné události podle lékařských zpráv brzy zemřel, nebo zda sekundární oběť přišla o malé dítě, které před sebou mělo celý život. Na druhé straně bude ztráta těžší pro dospívajícího jedince, který přijde o rodiče, než pro již dospělého a soběstačného člověka, jenž přijde o rodiče.

¹⁵⁰ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1104.

¹⁵¹ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TĚGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář.* Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1030.

¹⁵² VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1118.

Pod jinou satisfakcí si lze představit například omluvu, která může mít vliv na snížení výše náhrady za způsobenou újmu.

Jde-li o **kritéria na straně škůdce**, řadí se mezi ně: a) postoj škůdce, b) dopad události do jeho duševní sféry, c) majetkové poměry škůdce a d) míra zavinění.

Postoj škůdce, který může snížit náhradu za vytrpěnou újmu, je například omluva, projev lítosti či pomoc sekundární oběti. Naopak jsou i takové případy, kdy škůdce neprojeví žádnou snahu své konání odčinit a přistupuje k věci lhostejně.

Při stanovování výše náhrady by měl soud zvážit, zda je škůdce vůbec stanovenou výši náhrady poškozenému schopen zaplatit. Pokud by byla uložena nepřiměřená částka, mohlo by se stát, že škůdce vzdá jakoukoli snahu částku uhradit. Z tohoto důvodu by měla být uložena náhrada ve výši, kterou je škůdce schopen reálně uhradit.

Posledním vymezeným kritériem na straně škůdce je zavinění. Jinak by mělo být nahlíženo na úmyslný čin a jinak na čin nedbalostní.¹⁵³

Závěry uvedené v nálezu Nález ÚS ze dne 22. 12. 2015 přijal rovněž NS v rozsudku ze dne 19. 9. 2018. Kromě výše uvedených kritérií vymezil i další, které je při stanovování výše náhrady nemajetkové újmy třeba zohlednit. Mezi další kritéria zařadil časové a místní okolnosti. Například pokud byla sekundární oběť svědkem smrti primárně poškozeného, mělo by být k tomuto faktu při stanovování výše náhrady nemajetkové újmy přihlédnuto. Dalším kritériem může být způsob seznámení se s neštěstím.¹⁵⁴

K postupu při stanovování výše se vyjádřil ÚS ve svém Nálezu ze dne 27. 4. 2020. V nálezu bylo konstatováno, že soudce nesmí být při rozhodování mechanický a je třeba přihlížet k jedinečným případům. Postupovat podle předem daných algoritmů, vzorců nebo tabulek není v souladu se současnou právní úpravou. V nálezu je přesně řečeno: „*Zákonodárce tak v právní úpravě účinné od 1. 1. 2014 vyslovil, že odčinění imateriální újmy (i újmy pozůstalých)*

¹⁵³ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1119.

¹⁵⁴ Rozsudek NS ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018-239.

podle paušálů, algoritmů a tabulek není ze své podstaty správné, proto od něj má praxe upustit a o přiměřeném zadostiučinění rozhodnout zvlášť v každé souzené věci podle jejích konkrétních okolností. V projednávaném případě takové individuální posouzení obecné soudy neprovedly.“¹⁵⁵

6.1.2.2 Výše náhrady

Současná právní úprava opustila paušálně stanovené částky náhrady nemajetkové újmy sekundárním obětem v případě, že dojde ke smrti nebo zvlášť závažnému ublížení na zdraví. Zákon pouze říká, že má dojít k plnému vyvážení újmy a pokud to není možné, má být poskytnuta kompenzace podle zásad slušnosti. Pro posouzení výše škody, která by naplňovala zákonné požadavky, judikatura vymezila výše uvedená kritéria. Představu o konkrétní výši náhrady poskytuje dosavadní judikatura.

Přiměřeností náhrady pro osoby blízké zemřelé se zabýval NS v rozhodnutí ze dne 12. 4. 2015. Řízení bylo zahájeno na základě dovolání podaného řidičem, který při své neopatrné jízdě usmrtil mladou ženu. Pozůstalým byla přiznána náhrada nemajetkové újmy, kdy nezletilá dcera zemřelé obdržela 4,5 miliónu Kč, matka zemřelé 2 milióny Kč a bratr zemřelé 1 milión Kč. Nejvyšší soud rozsudek Krajského soudu v Plzni o přiznání náhrady zrušil a v odůvodnění uvedl, že se má výše náhrady odvíjet od základního rozpětí 240 000 - 500 000 Kč a to pro skupinu nejbližší citově spjatých osob, kterými jsou rodiče, děti a manželé. Dceři zesnulé byla přiznána NS částka ve výši 700 000 Kč a se zbytkem byla tak, jako ostatní poškození, odkázána na občanskoprávní řízení.¹⁵⁶

Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 19. 9. 2018 rozhodoval o náhradě nemajetkové újmy otce a prarodičů nenarozeného dítěte, kdy matka nesla vinu za jeho smrt. Nejvyšší soud odmítl paušální stanovení částek tak, jak tomu bylo v předchozí právní úpravě, a měla by být podle jeho názoru určena výchozí částka, jež by se podle okolností případu a výše uvedených kritérií zvyšovala či snižovala. Základní částka pro další výpočet by měla odpovídat dvacetinásobku

¹⁵⁵ Nález ÚS ze dne 21. 4. 2021, sp. zn. IV. ÚS 2706/19.

¹⁵⁶ Rozsudek NS ze dne 12. 4. 2015, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015.

průměrné hrubé měsíční nominální mzdy na přepočtené počty zaměstnanců v národním hospodářství za rok předcházející smrti poškozeného. Nejvyšší soud potvrdil osobám blízkým po porodu zemřelého dítěte částku ve výši 750 000 Kč matce, částku ve výši 500 000 Kč otci a všem čtyřem prarodičům dohromady částku v celkové výši 270 000 Kč.¹⁵⁷

Komplikovanější situací je ztráta dvou osob blízkých při jedné události. Nejvyšší soud rozhodoval o náhradě nemajetkové újmy pro nezletilého, který přišel o oba rodiče v důsledku dopravní nehody. Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 13. 5. 2021 konstatoval, že pokud zemře při jedné škodné události více osob blízkých, zpravidla se zvýší náhrada nemajetkové újmy pozůstalé osobě blízké nad rámec prostého součtu přiměřených náhrad za ztrátu každé z usmrčených osob.¹⁵⁸

Závěrem opět krátké zhodnocení autorkou práce. Změny zavedené OZ hodnotí velmi pozitivně. Dřívější právní úprava, která obsahovala pevně stanovené částky pro taxativní výčet osob byla z autorčina pohledu velmi nedostatečná a nezajišťovala spravedlnost. Autorka považuje za velmi důležité zhodnocení citových vazeb, od kterých je odvíjena náhrada sekundárním obětem. Vztahy v rodinách bohužel nejsou vždy ideální a tak lze považovat za nerozumné příbuzným, kteří o zesnulého nejevili zájem, poskytovat náhradu za smrt poškozeného. V běžném životě se nejspíš každý z nás setkal s příběhem člověka, o kterého potomci nebo jiní příbuzní neprojevovali zájem a při obstarávání běžných životních potřeb mu pomáhala jiná osoba. V takovém případě by bylo nelogické poskytovat náhradu příbuzným namísto napomáhající osobě.

¹⁵⁷ Rozsudek NS ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018.

¹⁵⁸ Rozsudek NS ze dne 13. 5. 2021 sp. zn. 25 Cdo 1835/2020.

7 Malá generální klauzule náhrady nemajetkové újmy

V ustanovení § 2894 OZ je řečeno, že majetková újma se hradí vždy. Naopak nemajetková újma se hradí jen v případě, kdy je tak ujednáno nebo náhradu stanoví zákon. Ustanovení § 2971 OZ představuje zákonem stanovenou povinnost k náhradě nemajetkové újmy. Vzhledem k obecnosti ustanovení se hovoří o tzv. malé generální klauzuli nemajetkové újmy.¹⁵⁹

Použití ustanovení § 2971 OZ lze ve dvou rovinách. Zaprvé jakožto subsidiární pravidlo umožňující ve stanovených případech přiznat poškozenému náhradu nemajetkové újmy, druhou rovinou je užití ustanovení jako pravidla poskytující ochranu sekundárním obětem, jejichž újma se odvozuje od primárních poškozených.¹⁶⁰

Na úvod je třeba zdůraznit, že toto ustanovení neobsahuje novou skutkovou podstatu, ale pouze navazuje na jednotlivé skutkové podstaty náhrady škody, přičemž rozšiřuje jejich aplikační rozsah o následné nemajetkové újmy.¹⁶¹

Možnost užití ustanovení § 2971 OZ má pět předpokladů: naplnění skutkové podstaty náhrady škody, protiprávní jednání škůdce, vznik nemajetkové újmy, kauzální nexus mezi jednáním škůdce a vznikem nemajetkové újmy a nakonec existence zvláštních okolností odůvodňujících náhradu nemajetkové újmy ve smyslu § 2971 OZ.¹⁶²

Co se rozumí onou zvláštní okolností, demonstrativně uvádí ustanovení § 2971 OZ: *„Odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému,*

¹⁵⁹ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1095.

¹⁶⁰ BEZOUŠKA, P. in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník*. VI, Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014): komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. xxv, s. 1753.

¹⁶¹ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1096.

¹⁶² Tamtéž, s. 1097.

kdo způsobenou újmu důvodně pociťuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.“¹⁶³

První z takových okolností může být podle zákonného znění **porušení důležité právní povinnosti z hrubé nedbalosti**. Jako důležitou právní povinnost je třeba vnímat normu mající ochranný účel, jež zabraňuje vzniku újmy.¹⁶⁴ Příkladem porušení důležité právní povinnosti může být vjezd do křižovatky, když na semaforu svítí červené světlo, které koriguje provoz a brání střetu vozidel. Naopak porušení právní povinnosti mít u sebe při jízdě automobilem řidičský průkaz není považováno za důležitou právní povinnost, jelikož tím, že nemáme řidičský průkaz během jízdy u sebe, nikoho na životě nebo zdraví neohrožujeme.

Otázkou hrubé nedbalosti, se zabýval NS v případě žalobkyně, jejíž manžel dne 12. 5. 2015 při dopravní nehodě utrpěl vážné poranění, kvůli kterému byl odkázán na péči druhé osoby a žalobkyně mu tuto péči poskytovala. Nehodu způsobila řidička, která prodělala náhlý kolaps během řízení v důsledku prodělané virózy. Žalobkyně v důsledku události musela vyhledat pomoc psychiatra a požadovala po pojišťovně částku 200 000 Kč jako přiměřenou peněžitou náhradu nemajetkové újmy. Pojišťovna ale její nárok neuznala, tudíž se jej žalobkyně domáhala prostřednictvím soudu. Obvodní soud pro Prahu 8 žalobu zamítl, přičemž vyloučil aplikaci ustanovení § 2959 OZ. Odvolací soud rozsudek zrušil a nařídil prvostupňovému soudu, aby se zabýval otázkou, zda není nárok žalobkyně dán podle ustanovení § 2971 OZ či podle ustanovení § 2910 OZ. Nicméně ani při novém projednání u soudu prvního stupně a následně u odvolacího nebyl nárok žalobkyni přiznán. Žalobkyně podala dovolání, avšak ani NS jejímu požadavku nevyhověl a žalobu zamítl. Důležitý je bod 14, kde se NS vyjadřuje k pojmu hrubá nedbalost „*Hrubá nedbalost je nedbalostí nejvyšší intenzity, jež svědčí o lehkomyšlném přístupu škůdce k plnění svých povinností, kdy je zanedbán požadavek náležité opatrnosti takovým způsobem, že to svědčí o zřejmé bezohlednosti škůdce k zájmům jiných osob.*“ V odůvodnění, které vyloučilo jednání řidičky jako hrubou nedbalost, se pak NS vyjádřil v bodě

¹⁶³ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1094.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 1099.

16 takto: „v projednávané věci lze uzavřít, že jednání řidičky, která aniž trpěla vážným chronickým onemocněním, po prodělané viróze řídila motorové vozidlo, v průběhu jízdy prodělala náhlý kolapsový stav a způsobila hromadnou dopravní nehodu, nedosahuje takové intenzity, aby bylo považováno za hrubou nedbalost ve smyslu § 2971 o. z. Jednalo se o první takový kolaps, který řidička prodělala, a zjevně nepředpokládala, že předchozí indispozice se bude opakovat s takovou silou, že naruší její schopnost řídit motorové vozidlo. Proto u ní nelze shledat lehkomyšlný přístup k plnění povinností, či zanedbání požadavku náležité opatrnosti takovým způsobem, který svědčí o zřejmé bezohlednosti k zájmům jiných osob. Ani skutečnost, že se dopravní nehoda stala během dopravní špičky na čtyřproudé komunikaci, na toto posouzení nemůže mít vliv.“¹⁶⁵

Druhou demonstrativně uvedenou okolností, která odůvodňuje náhradu nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 2971 OZ, je **způsobení újmy úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvláště zavrženíhodné**. Pozornost je třeba upřít na pojem „zvláště zavrženíhodná pohnutka“. Výklad termínu lze dohledat v komentáři k trestnímu zákoníku: „Za zvláště zavrženíhodnou pohnutku lze považovat takovou pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti a svědčí zpravidla o morální bezcitnosti, zvrhlosti, o bezohledném sobectví, o pohrdavém postoji k základním lidským hodnotám, zejména k lidskému životu.“¹⁶⁶

Na první pohled se může zdát zavádějící slovní spojení „pocit’uje jako osobní neštěstí“, kdy si čtenář ustanovení nejspíš spojí s fyzickou osobou. Nicméně taková nemajetková újma může vzniknout i osobě právnické. Sám zákon právnickým osobám přiznává přiměřené zadostiučinění v ustanovení § 2988 OZ, jež upravuje nekalou soutěž.¹⁶⁷

Nyní je na místě si položit otázku, jakým způsobem a v jaké výši náhradu poskytnout. Ustanovení § 2971 OZ hovoří pouze obecně o povinnosti nahradit nemajetkovou újmu. V zákoně je třeba se posunout zpět k obecným ustanovením

¹⁶⁵ Rozsudek NS ze dne 15. 7. 2021, sp. zn. 25 Cdo 64/2021.

¹⁶⁶ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1101.

¹⁶⁷ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1152.

pojednávajícím o způsobu a rozsahu náhrady majetkové a nemajetkové újmy, konkrétně k ustanovení § 2951 odst. 2 OZ.¹⁶⁸ Podle uvedeného ustanovení se nemajetková újma odčiní přiměřeným zadostiučiním, které se primárně poskytuje jiným než finančním způsobem a peněžní náhrada se užije subsidiárně.¹⁶⁹ Výše peněžní náhrady má být poskytnuta v přiměřené výši tak, aby splnila funkci finanční náplasti.¹⁷⁰

¹⁶⁸ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1104.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 892.

¹⁷⁰ MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1105.

8 Exkurz do občanskoprávní úpravy majetkových újem vzniklých v důsledku ublížení na zdraví a usmrcení

8.1 Majetkové újmy vzniklé při ublížení na zdraví

Ačkoliv jsou předmětem této práce nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení, pro doplnění výkladu bude uvedena stručná zmínka o majetkových újmách vzniklých v důsledku ublížení na zdraví. Mezi takové majetkové újmy lze zařadit náklady vynaložené na léčbu, ztrátu na výdělku, náhradu za dobu pracovní neschopnosti, náhradu při invaliditě (po skončení pracovní neschopnosti), ztrátu na důchodu a náhradu za práce bezplatně konané poškozeným.¹⁷¹ Podle zákonného ustanovení lze výše uvedené újmy rozčlenit do dvou kategorií - na náklady spojené s péčí o zdraví upravené v ustanovení § 2960 OZ a peněžité dávky upravené v ustanoveních § 2962 - § 2965 OZ.

8.1.1 Náklady spojené s péčí o zdraví

Právní úpravu nákladů spojených s péčí o zdraví zařadil zákonodárce do ustanovení § 2960 OZ, jež zní: „*Škůdce hradí též účelně vynaložené náklady spojené s péčí o zdraví poškozeného, s péčí o jeho osobu nebo jeho domácnost tomu, kdo je vynaložil; požádá-li o to, složí mu škůdce na tyto náklady přiměřenou zálohu.*“¹⁷² V první řadě je třeba rozebrat předmět náhrady podle výše uvedeného ustanovení § 2960 OZ.

Předmětem jsou primárně náklady na léčení, ale také další náklady spojené s péčí o zdraví. Konkrétně dochází k náhradě nákladů na pořízení zdravotních pomůcek, které nejsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění a jsou potřeba k dosažení původního zdravotního stavu nebo alespoň ke stabilizaci stavu poškozené osoby. Příkladem mohou být léky, protézy, vozíky apod.

¹⁷¹ ELISCHER, D. a kol. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). s. 164.

¹⁷² VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1120.

Vedle nejruznějších pomůcek se v rámci této kategorie dále hradí i ozdravné pobyty či rehabilitace a rovněž cestovní náklady spojené s návštěvou zdravotních zařízení vzniklé poškozenému nebo jeho osobám blízkým. Je třeba dodat, že budoucí náklady spojně se zmírněním důsledků postižení, vzniklé po ukončení léčby, lze rovněž uplatnit v rámci ustanovení § 2960 OZ.¹⁷³

Mimo již zmíněné se nahrazují náklady na péči o zdravotně postiženou osobu a náklady na péči o její domácnost. Pod pojmem „péče o postiženou osobu“ se skrývá osobní péče bez lékařského charakteru, kdy se jedná o osobní hygienu, přípravu stravy, vyměšování nebo třeba oblékání. Pod termínem „péče o domácnost postiženého“ lze rozumět např. nakupování, uklízení, praní a obstarávání jiných běžných záležitostí pojících se s každodenním životem (např. komunikace s úřady).¹⁷⁴

Dále je třeba vymezit aktivně legitimované osoby k náhradě. Kromě poškozeného mohou uplatnit svůj nárok i jiné osoby, které účelně vynaložily náklady na péči o zdraví poškozeného nebo na péči o jeho osobu a domácnost. Další osoby uplatňující náhradu účelně vynaložených nákladů jsou blízké osoby poškozeného nebo například zdravotnická zařízení.¹⁷⁵ Nutno dodat, že v případě uplatňování nároku na náhradu újmy ze strany třetích osob se jedná o tzv. nesamostatnou skutkovou podstatu, jelikož je plnění poskytované třetím osobám odvozené od naplnění skutkové podstaty náhrady škody u primárně poškozené osoby. Na druhou stranu se jedná o samostatný nárok třetí osoby, takže v případě, že by došlo k úmrtí primárně poškozené osoby, nebrání tato skutečnost uplatnění nároku na náhradu účelně vynaložených nákladů ze strany třetí osoby.¹⁷⁶

¹⁷³ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1122.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 1122.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 1121.

¹⁷⁶ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář.* Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1037.

8.1.2 Peněžité dávky

Peněžité dávky tvoří druhou kategorii majetkových újem při ublížení na zdraví. Prvotně se poskytují v důsledku ztrát na výdělku, které lze dále rozčlenit na ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti upravenou v ustanovení § 2962 OZ a ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti uvedenou v ustanovení § 2963 OZ, kdy v důsledku ublížení na zdraví dojde ke snížení pracovní způsobilosti.¹⁷⁷ Předpokladem vzniku takového nároku je vznik pracovní neschopnosti v příčinné souvislosti s utrpěnou újmou na zdraví. Pod pojem „ztráta na výdělku“ lze zařadit ztrátu na jakémkoli příjmu (na mzdě, platu, z podnikání atd.)¹⁷⁸

První z výše uvedených ustanovení (§ 2962 OZ) zní následovně:

„ (1) Náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného se hradí peněžitým důchodem ve výši rozdílu mezi průměrným výdělkem poškozeného před vznikem újmy a náhradou toho, co poškozenému bylo vyplaceno v důsledku nemoci či úrazu podle jiného právního předpisu.

(2) Žáku nebo studentu náleží náhrada za ztrátu na výdělku ode dne, kdy měla skončit jeho povinná školní docházka, studium nebo příprava na povolání, po dobu

a) o kterou se jeho povinná školní docházka, studium nebo příprava na povolání prodloužily následkem újmy na zdraví,

b) neschopnosti následkem újmy na zdraví,

c) trvání zdravotního postižení vzniklého následkem újmy na zdraví, které zpravidla brání úplnému zapojení do výdělečné činnosti, nebo

¹⁷⁷ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1125.

¹⁷⁸ DOLEŽAL, T., MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář.* Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1045.

d) trvání zdravotního postižení vzniklého následkem újmy na zdraví, které částečně brání zapojení do výdělečné činnosti, pokud nezameškává vlastní vinou příležitost k výdělku výkonem práce pro něho vhodné.“¹⁷⁹

Otázkou je, v jaké výši bude náhrada poskytována. Nejjednodušší stanovení náhrady je u osob, jež jsou v pracovním poměru v době ublížení na zdraví, ale i po něm při zotavování. Vychází se z jejich průměrné mzdy, přičemž náhrada bude odpovídat rozdílu mezi průměrným příjmem před pracovní neschopností a částkou, kterou poškozený v době pracovní neschopnosti pobírá.

Složitější výpočet by byl v případě, že by poškozený byl osobou samostatně výdělečně činnou, u níž nelze stanovit průměrnou mzdu či plat. Je třeba porovnat jeho příjmy z podnikatelské činnosti s náklady vynaloženými na podnikatelskou činnost v období před událostí poškozující jeho zdraví.¹⁸⁰

Specifickou kategorií poškozených by byli ti, kteří v době úrazu ještě v pracovním poměru nebyli, avšak prokazatelně měli nastoupit do zaměstnání, čemuž způsobená újma na zdraví zabránila. V takovém případě musí poškozený doložit platně uzavřenou pracovní smlouvu, nebo v případě, kdy k jejímu uzavření nedošlo, prokázat, že by k jejímu uzavření došlo nebýt oné nepříznivé události.

Posledním případem, který stojí za zmínku, je situace, kdy dojde k ukončení pracovního poměru v přímé souvislosti se způsobeným ublížením na zdraví. V takovém případě poškozenému náleží náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, ale i po ukončení pracovního poměru. Je dobré připomenout, že je třeba příčinnou souvislost prokázat, kdy důkazní břemeno náleží poškozenému.¹⁸¹

Odstavec druhý ustanovení § 2962 OZ se věnuje studentům. Účelem zákonné úpravy je poskytnutí náhrady za ztrátu na výdělku osobám připravujícím se na budoucí povolání v rámci povinné školní docházky, dalšího studia nebo jiné přípravy na povolání. Doba trvání může být různá a zákonodárce vymezil čtyři rozdílné situace pod písmeny a) - d) citovaného ustanovení.¹⁸²

¹⁷⁹ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1125.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 1127.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 1126.

¹⁸² Tamtéž, s. 1128.

V případě osob připravujících se na své budoucí povolání je stanovení výše náhrady nejproblematictější. Je třeba vycházet z očekávaného průměrného výdělku.¹⁸³

Další výklad se bude vztahovat k ustanovení § 2963 OZ, které se věnuje ztrátě na výdělku po skončení pracovní neschopnosti. Jeho znění je následující:

„(1) Po skončení pracovní neschopnosti, případně při invaliditě, nahradí škůdce poškozenému jeho ztrátu peněžitým důchodem, který se stanoví vzhledem k rozdílu mezi výdělkem, jakého poškozený dosahoval před vznikem újmy, a výdělkem dosahovaným po skončení pracovní neschopnosti s přičtením případného invalidního důchodu podle jiného právního předpisu. Dojde-li ublížením na zdraví k dlouhodobému zvýšení potřeb poškozeného, stanoví se výše peněžitého důchodu i vzhledem k těmto potřebám.

(2) Dosahuje-li poškozený po skončení pracovní neschopnosti výdělku jen s vynaložením většího úsilí nebo se zvýšenou námahou, které by, nebýt škodné události, jinak nemusel vynaložit, odčiní se mu peněžitým důchodem i zvýšená námaha nebo úsilí. Při stanovení výše peněžitého důchodu se přihlédne i ke zvyšování výdělků v daném oboru, jakož i k pravděpodobnému růstu výdělku poškozeného podle rozumného očekávání.

(3) Jsou-li pro to vážné důvody, může soud rozhodnout, zda, jakým způsobem a do jaké výše škůdce zajistí pohledávku poškozeného na peněžitý důchod; návrhy stran přitom není vázán.“

Podmínkou pro vznik nároku není pouze pokles pracovní schopnosti poškozeného, ale je třeba, aby se zhoršení zdravotního stavu odrazilo rovněž ve sféře majetkové. Výše náhrady bude vypočtena z rozdílu příjmu před poškozením a příjmem novým, k němuž je nezbytné připočítat invalidní důchod.¹⁸⁴

Kromě ztrát na výdělku je počítáno rovněž se dvěma dalšími dávkami poskytovanými v souvislosti s újmou na zdraví, jimiž jsou náhrada na ztrátě na důchodu a náhrada za bezplatné práce prováděné poškozeným.

¹⁸³ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1129.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 1131.

Ustanovení § 2964 OZ upravuje náhradu za ztrátu na starobním důchodu. Majetková újma spočívá v rozdílu mezi přiznaným důchodem, na který poškozenému ze zákona vznikl nárok, a důchodem, který by mu byl jinak přiznán v případě, že by došlo k připočtení částky náhrady ztráty na výdělků k příjmu, ze kterého byla vypočtena výše důchodu.¹⁸⁵

Poslední z peněžitých dávek, které jsou poskytnuty v důsledku zásahu do lidského zdraví, je náhrada bezplatných prací prováděných poškozeným. Tomuto se věnuje ustanovení § 2965 OZ. Zákonodárce zde pamatuje i na další osoby, jimž vznikne újma v důsledku poklesu pracovní schopnosti poškozeného. Mohou jimi být například členové domácnosti nebo majitelé závodu. Aktivní legitimace uplatnění nároku tedy nenáleží osobám primárně poškozeným, ale právě těm, kterým vznikla uvedená újma.¹⁸⁶

8.2 Majetkové újmy vzniklé při usmrcení

Stejně jako při ublížení na zdraví, vzniká v důsledku smrti osobám blízkým zemřelému majetková újma a nárok na její náhradu. Některé nároky budou stejné, jako ty, které již byly uvedeny u ublížení na zdraví (např. náklady spojené s péčí o zdraví). Z toho důvodu již v této kapitole nebudou blíže rozebírány. Uvedeny budou pouze dva speciální případy majetkové újmy, jež se pojí výhradně s usmrcením - náklady pohřbu a náklady na výživu pozůstalým.

8.2.1 Náklady pohřbu

Právní úprava nákladů pohřbu je zařazena do ustanovení § 2961 OZ, podle něhož je škůdce povinen uhradit pozůstalým náhradu nákladů pohřbu ve výši nákladů obvyklého pohřbu v daném místě a v daném čase. Nehradí se tedy skutečně vynaložené náklady pohřbu, které mohou v některých případech mnohonásobně převyšovat obvyklou cenu pohřbu.¹⁸⁷ Náhrada se dále sniží

¹⁸⁵ ELISCHER, D. a kol. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2020. Praktik (Leges). s. 183.

¹⁸⁶ VOJTEK, P., in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, s. 1137.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 1124.

o dávku státní sociální podpory v aktuální výši 5 000 Kč stanovenou ustanovením § 48 zákona č. 177/1995 Sb., o státní sociální podpoře.¹⁸⁸

8.2.2 Náhrada za výživu pozůstalým

Druhou specifickou dávkou poskytovanou v důsledku smrti osoby blízké je náhrada za výživu při usmrcení upravena ustanovením § 2966 OZ. Osoby oprávněné k náhradě jsou ty, kterým zesnulý poskytoval výživu, nebo ji byl povinnen poskytovat. V první řadě bude náhrada přiznána oprávněným ze zákona a to: předkům a potomkům (§ 910 OZ), neprovdané matce (§ 920 OZ), manželům (§ 697 OZ), osvojcům apod. Odstavec druhý ustanovení § 2966 OZ pamatuje i na další osoby, kterým byla poskytována výživa z jiného titulu než ze zákona, kdy u nich není stanoven požadavek příbuzenského poměru k zesulé osobě.

Výše náhrady se odvíjí od částky, kterou zemřelý pozůstalému za svého života poskytoval. Od poskytované částky je posléze třeba odečíst dávku důchodového zabezpečení, na niž vznikne nárok pozůstalému z titulu ztráty dotyčné osoby. Má se na mysli vdovský / vdovecký nebo sirotčí důchod poskytovaný na základě zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.¹⁸⁹

Náhrada se neposkytuje jednorázově, nýbrž pravidelně. Doba poskytování se odvíjí od předpokládaného trvání vyživovací povinnosti nebo délky života osoby, která výživu zajišťovala.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Ustanovení § 48 zákona č. 177/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

¹⁸⁹ BEZOUŠKA, P., in HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1742.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 1743.

9 Exkurz do náhrady nemajetkové újmy v pracovním právu

Zákoník práce upravuje náhradu majetkové a nemajetkové újmy ve své jedenácté části. Povinnost k náhradě nemajetkové újmy vzniklé v důsledku pracovního úrazu, nemoci z povolání nebo osobám blízkým při úmrtí zaměstnance najdeme v hlavě třetí.

Zaměstnavatel nese odpovědnost za škodu nebo nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání, pokud jsou splněny následující předpoklady:

- a) újma vznikla na straně zaměstnance nebo v případě smrti zaměstnance na straně pozůstalých
- b) došlo k pracovnímu úrazu nebo se projevila nemoc z povolání
- c) existuje příčinná souvislost mezi pracovním úrazem / nemocí z povolání a vznikem újmy¹⁹¹

Zaměstnavatel se může své odpovědnosti zcela zprostit, pokud prokáže, že zaměstnanec porušil předpisy bezpečnosti práce, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen. Druhou možností zproštění se odpovědnosti zaměstnavatelem je, že k úrazu došlo z důvodu opilosti zaměstnance. Je počítáno i s částečným zproštěním se odpovědnosti, kdy jsou výše uvedené skutečnosti pouze jednou z příčin úrazu, nebo zaměstnanec sice neporušil právní předpisy, ale počínal si lehkomyšlně.¹⁹²

Definici pojmu pracovní úraz obsahuje ustanovení § 271k zákoníku práce, kdy se jím rozumí poškození zdraví zaměstnance nebo jeho smrt, pokud k nim došlo nezávisle na vůli zaměstnance krátkodobým, náhlým a násilným působením zevních vlivů při plnění pracovního úkolu nebo v přímé souvislosti s ním. Za pracovní úraz se naopak nepovažuje úraz utrpěný při cestě do práce nebo z práce.¹⁹³

¹⁹¹ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017, s. 323.

¹⁹² Tamtéž, s. 324.

¹⁹³ DOLEŽÍLEK, J. in HŮRKA, P. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex., s. 577 - 578.

Kromě nemajetkových újem se hradí taktéž újmy majetkové, které jsou podobné, jako v občanskoprávní úpravě. Dojde-li k pracovnímu úrazu nebo nemoci z povolání, za které nese zaměstnavatel odpovědnost, je povinen zaměstnanci poskytnout plnou náhradu za ztrátu na výdělku, bolest a ztížení společenského uplatnění, účelně vynaložené náklady spojené s léčením a věcnou škodu.

Pokud je následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání smrt zaměstnance, poskytne zaměstnavatel pozůstalým náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, náhradu přiměřených nákladů spojených s pohřbem, náhradu na výživu pozůstalých, jednorázovou náhradu nemajetkové újmy pozůstalých a náhradu věcné škody.¹⁹⁴

Rozdíl oproti občanskému právu je například u ztráty na důchodu, kdy zákoník práce v ustanovení § 269 odst. 5 výslovně říká, že se za škodu nepovažuje ztráta na důchodu.

9.1 Bolest a ztížení společenského uplatnění

Obecnou povinnost k náhradě škody a nemajetkové újmy vzniklé v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání zakládá ustanovení § 269 Zákoníku práce, podle kterého je zaměstnavatel povinen zaměstnanci nahradit škodu nebo nemajetkovou újmu vzniklou pracovním úrazem, a to za podmínky, že k újmě došlo při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi. Škodu nebo nemajetkovou újmu zaměstnavatel hradí, pokud před zjištěním nemoci zaměstnanec naposledy pracoval u takového zaměstnavatele.¹⁹⁵ Další podmínkou je, aby byla nemoc uvedena v seznamu nemocí z povolání, který tvoří přílohu nařízení vlády č. 290/1995 Sb.¹⁹⁶

Výše náhrady za bolest a ztížení společenského uplatnění současný ani předešlý Zákoník práce z roku 1965 nestanovoval a nechával prostor podzákoně právní úpravě. Dříve, za účinnosti OZ z roku 1965 a Zákoníku práce

¹⁹⁴ BĚLINA, M. a kol. *Pracovní právo*. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. xxviii, 477 stran. Academia iuris, s. 325.

¹⁹⁵ DOLEŽÍLEK, J., in HŮRKA, P. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex., s. 541.

¹⁹⁶ Nařízení vlády č. 290/1995 Sb.

z roku 1965, existoval jeden podzákoný právní předpis pro odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění pro pracovní i občanské právo. Nejprve bylo postupováno podle Vyhlášky z roku 1965 a později podle Bodové vyhlášky. Po přijetí OZ již nebyla v občanském právu vypočítávána náhrada podle Bodové vyhlášky, ale byla přijata Metodika k náhradě bolesti a společenského uplatnění. V pracovním právu byla zvolena jiná cesta. Po přechodném období, kdy se při náhradě postupovalo podle Bodové vyhlášky, nakonec došlo ke schválení nařízení č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem a nemocí z povolání.¹⁹⁷

Nařízení bylo přijato na základě zmocňovacího ustanovení § 271c odst. 2 Zákoníku práce. Tento podzákoný právní předpis funguje na stejném principu jako Bodová vyhláška, avšak při přijetí došlo ke zvýšení hodnoty jednoho bodu na 250 Kč, což platilo až do 1. 1. 2023. Stanovením pevné částky se opět objevoval nedostatek v podobě nezohlednění aktuální ekonomické situace tak, jak tomu bylo u Bodové vyhlášky. Novela Nařízení z 1. 1. 2023 se přiblížila systematické Metodiky tím, že upustila od pevně stanovené hodnoty jednoho bodu a určuje jej takto: *„Hodnota bodu činí 1 % průměrné mzdy v národním hospodářství zjištěné na základě údajů Českého statistického úřadu za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, v němž vznikla povinnost provést hodnocení bolesti a ztížení společenského uplatnění.“*¹⁹⁸

Odškodňování na základě Nařízení má být pouze dočasné a počítá se s tím, že se bude nemajetková újma stanovovat jednotně s občanským právem, tedy podle Metodiky. Důvodem momentální nemožnosti užívání Metodiky je podle důvodové zprávy k Nařízení nedostatečné proškolení posuzujících lékařů, což by se mělo v budoucnu napravit.¹⁹⁹

Při stanovení náhrady podle Nařízení ošetřující lékař provede bodové ohodnocení bolesti a společenského uplatnění v lékařském posudku, přičemž vychází z tabulek uvedených v příloze Nařízení, kde jsou určeny počty

¹⁹⁷ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 52.

¹⁹⁸ Nařízení vlády č. 276/2015 Sb.

¹⁹⁹ PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 53.

bodů nebo bodová rozpětí u poškození zdraví. Přílohy jsou celkem čtyři a jsou rozděleny takto: Počty bodů pro ohodnocení bolesti pro jednotlivá poškození zdraví způsobená pracovním úrazem, Počty bodů pro ohodnocení bolesti pro jednotlivá poškození zdraví způsobená nemocí z povolání, Počty bodů pro ohodnocení ztížení společenského uplatnění pro jednotlivá poškození zdraví způsobená pracovním úrazem a Počty bodů pro ohodnocení ztížení společenského uplatnění pro jednotlivá poškození zdraví způsobená nemocí z povolání.²⁰⁰ Bodové ohodnocení bolesti je možné navýšit z důvodu komplikace nebo náročného způsobu léčení až o 50 %.²⁰¹

Zjištěný počet bodů se násobí 1 % průměrné mzdy v národním hospodářství, čímž je zjištěna konečná výše náhrady.

Rozdíl mezi občanskoprávní úpravou a pracovněprávní úpravou lze spatřovat v posuzující osobě, kdy podle Nařízení posudek provádí ošetřující lékař a rovněž v něm určuje výši náhrady, zatímco podle Metodiky soud při určení náhrady vychází ze znaleckého posudku vypracovaného znalcem v oboru náhrady nemajetkové újmy na zdraví.²⁰²

Nejednotnost Metodiky a Nařízení se projevuje i v názvech zranění. Například Metodika užívá název „traumatická amputace jazyka“ a Nařízení užívá pojem „ztráta jazyka“. Odlišnosti lze spatřovat rovněž v bodovém ohodnocení. Například v případě ztráty zubů Nařízení rozlišuje, zda jde o přední zub (20 bodů), zadní zub (15 bodů), nebo část zubu (10 bodů), zatímco podle Metodiky je bolestné při ztrátě zubu ohodnoceno ve všech případech 20 body.²⁰³

V souvislosti s dvojkolejností úpravy se autorka této práce vrací k již citovanému Nálezu ÚS ze dne 2. 2. 2016, ve kterém ÚS uvedl: *„Pro oblast odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené pracovním úrazem nebo nemocí z povolání bylo po zrušení vyhlášky č. 440/2001 Sb. s výrazným časovým odstupem na základě zmocňovacího ustanovení § 271c*

²⁰⁰ Nařízení vlády č. 276/2015 Sb.

²⁰¹ DOLEŽÍLEK, J., in HŮRKA, P. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex., s. 566.

²⁰² PAVELEK, O., *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení*. Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020, s. 54.

²⁰³ Tamtéž, s. 55.

zákoníku práce, ve znění účinném od 1. 10. 2015, přistoupeno k vydání prováděcího nařízení č. 276/2015 Sb. účinného od 26. 10. 2015, které pro oblast pracovních vztahů znovuzavádí systém bodového hodnocení, a to jak pro odčinění bolestí, tak i ztížení společenského uplatnění. Takový postup se nicméně z pohledu Ústavního soudu jeví jako problematický jednak tím, že prováděcí předpis přinejmenším ve vztahu k odčinění ztížení společenského uplatnění nerespektuje systém stanovení náhrady podle metodiky Nejvyššího soudu. Zejména však opomíjí výchozí premisu rekodifikovaného civilního soukromého práva, na níž staví rovněž metodika Nejvyššího soudu (srov. bod I. preambule), totiž že rozhodovací činnost soudů při stanovení konkrétních částek odčinění je třeba oprostit od vlivu moci výkonné, která není oprávněna limitovat soudy v přiznávání spravedlivé a dostatečné náhrady. Nařízení č. 276/2015 Sb. mimoto fixuje hodnotu 1 bodu na 250 Kč, avšak metodika Nejvyššího soudu odvozuje hodnotu bodu od průměrné mzdy.²⁰⁴

Dvojkolejnost právní úpravy v pracovním právu a občanském právu považuje i autorka za problematickou, zejména z toho důvodu, že je mnohdy velmi těžké posoudit, zda se jedná o pracovní úraz či nikoli. Je třeba se na situaci podívat z pohledu poškozeného, pro jehož život bude mít zranění stejné důsledky bez ohledu na to, zda k jeho újmě došlo při plnění pracovního úkolu nebo v soukromém životě. Autorka tak nevidí důvod, proč by se při určování náhrady mělo v těchto situacích vždy postupovat podle jiného předpisu a proč by náhrady by měly být rozdílné.

9.2 Nemajetková újma pozůstalých

Od 1. 1. 2021 je v Zákoníku práce obsažen institut jednorázové náhrady nemajetkové újmy pozůstalých nahrazující dosavadní jednorázové odškodnění pozůstalých. Novelou došlo k rozšíření okruhu osob oprávněných k náhradě, neboť do 1. 1. 2021 náležela náhrada pozůstalým dětem jen za podmínky, že byly nezaopatřené. Nyní náhrada náleží všem dětem zaměstnanců bez ohledu na jejich zaopatřenost. Změnu lze zpozorovat rovněž u oprávněných rodičů zaměstnanců, kdy se již nevyžaduje, aby se zaměstnancem před jeho smrtí žili ve společné

²⁰⁴ Nález ÚS ze dne 2. 2. 2016, sp. zn. IV. ÚS 3122/15.

domácnosti. Prvním důvodem vedoucím k novele je fakt, že duševní útrapy pozůstalých se neváží na nezaopatřenost či na soužití, protože blízká osoba pocítí stejný smutek, i když s dotyčnou osobou domácnost nesdílí nebo i když na ní již není finančně závislá. Druhým důvodem bylo odstranění odlišnosti podmínek pracovního a občanského práva pro přiznání náhrady pozůstalým.²⁰⁵

Náhrada náleží jednak osobám uvedeným v ustanovení § 271i odst. 1 Zákoníku práce, kterými jsou manžel, partner, děti a rodiče, ale také jiné osoby v příbuzenském nebo jiném poměru, jež újmu zaměstnance pocítují jako vlastní újmu (tzv. osoby blízké podle § 22 OZ), tak jak říká odstavec třetí ustanovení § 271i Zákoníku práce. Druhý odstavec uvedeného ustanovení Zákoníku práce stanovuje minimální náhradu ve výši dvacetinásobku průměrné mzdy v národním hospodářství zjištěné za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém vznikne pozůstalému právo na jednorázovou náhradu, avšak pouze pro osoby vymezené prvním odstavcem. Pro další osoby blízké stanovena minimální hranice není.²⁰⁶

²⁰⁵ DOLEŽÍLEK, J., in HŮRKA, P. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex., s. 576 - 577.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 576 - 577.

Závěr

Cílem této práce bylo vytvoření přehledu o náhradě nemajetkové újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví a usmrcení podle platného OZ za současného využití Metodiky k určení výše náhrady. V úvodu práce byla krátká zmínka o občanskoprávním pojetí majetkové a nemajetkové újmy, jejímu vzniku, funkci a také odčinění. Stěžejní část práce se již zabývala pouze nemajetkovou újmou vzniklou v důsledku ublížení na zdraví a usmrcení, kdy byl výklad doplněn historickým vývojem právní úpravy na našem území. V závěru práce byl proveden krátký exkurz do majetkových újem vzniklých v souvislosti s ublížením na zdraví nebo usmrcením. Poslední kapitola pak byla věnována úpravě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení v rámci pracovního práva, které si zvolilo svoji vlastní cestu a nereflektovalo novou úpravu práva občanského.

Přijetím OZ pocítila právní úprava nemajetkové újmy řadu změn. Začít lze u samotného pojmosloví, kdy se upustilo od užívání termínu škoda na zdraví a přešlo se k označení nemajetková újma. Nicméně je třeba věnovat pozornost jiným a mnohem významnějším změnám. V případě ublížení na zdraví je stěžejní zrušení Bodové vyhlášky, na základě které byla počítána náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění. Mezeru po neexistujícím prováděcím právním předpisu vyplnila Metodika, která však nemá povahu právního předpisu a je pouze doporučujícím podkladem pro rozhodování o výši náhrady nemajetkové újmy. V případě bolestného Metodika uplatňuje stejný systém užívaný dříve platnou Bodovou vyhláškou, ale u ztížení společenského uplatnění Metodika od bodového hodnocení upustila a nechala se inspirovat MKF.

Metodika bývá předmětem kritiky a ani ÚS nepovažuje toto řešení za ideální a do jisté míry je shledává odporujícím úmyslu zákonodárce. Autorka této práce osobně v Metodice nevidí závažný problém. Pokud budou vypočtené částky náhrady brány pouze jako odrazový můstek, od kterého se s přihlédnutím k individuálním okolnostem případu odvine skutečná náhrada, neshledává její uplatňování jako problematické. Naopak Metodika přináší benefit v podobě zajištění určité míry předvídatelnosti a spravedlnosti při rozhodování. To ovšem

neznamená, že by v Metodice neexistovaly nedokonalosti. Na některé z nich bylo v této práci upozorněno.

Občanský zákoník vedle bolestného a ztížení společenského uplatnění zavádí zcela novou kategorii nemajetkové újmy vzniklé v důsledku ublížení na zdraví, kterou jsou „další nemajetkové újmy“. Do této škály dalších nemajetkových újem lze zařadit tzv. zbytkové újmy, které se nemohou kompenzovat v rámci bolestného a ztížení společenského uplatnění. Metodika se na tuto kategorii nevztahuje a její náhrada je otázkou judikatury.

Změny v právní úpravě se dotkly rovněž úpravy náhrady nemajetkové újmy sekundárních obětí. Historie odčiňování takové újmy je výrazně mladší než bolestné a ztížení společenského uplatnění, jelikož byla výslovně upravena v OZ z roku 1964 až v roce 2004 prostřednictvím stanovení paušálních částek náležejících taxativnímu okruhu osob. Nicméně jak bylo v práci uvedeno, úprava byla velmi nedokonalá, a to zejména z důvodu nedostatečného reflektování citové vazby mezi primární a sekundární obětí. Významným nedostatkem byl i omezený okruh osob oprávněných k náhradě, což OZ opravil rozšířením na veškeré osoby blízké (za předpokladu existence požadované citové vazby).

Pár slov bude na závěr věnováno právní úpravě v pracovním právu, která nežívá při stanovování náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení Metodiku, nýbrž setrvala u uplatňování podzákonního předpisu. Autorka osobně vnímá dvojkolejnost nahrazování újmy jako problematickou a podle jejího názoru by mělo co nejdříve dojít ke sjednocení měla by být sjednocena, jelikož není důvod k odlišným náhradám při obdobné újmě, která má na život poškozeného stejný dopad. Pozitivně autorka hodnotí novelu Nařízení účinnou od 1. 1. 2023, kdy v Nařízení, podle něhož se určuje výše náhrady v pracovním právu, došlo k upuštění od pevně stanovené částky za jeden bod a hodnota bodu se nově odvozuje od průměrné mzdy v národním hospodářství, čímž jsou zohledněny aktuální ekonomické poměry ve společnosti.

Resumé

The topic of this thesis is *Method and extent of compensation for non-material damage in the event of health injury and death*. The right to life and the right to health belong to the most important human rights. Life and health are irreplaceable, so it is complicated to settle equitable compensation. The thesis explains civil legislation of compensation for non-material damage in the event of health injury and death.

In the first part of the thesis, there is a definition of material and non-material damage. After that, there is an explanation of general compensation for non-material damage.

The second chapter studies a non-material damage in the event of health injury and parts of compensation are also stated.

The third chapter is focused on compensation for pain, which represents the first part of compensation for non-material damage in the event of health injury. Firstly, there is a summary of a history of civil legislation and after that, a valid civil legislation is described. Furthermore, one part of this chapter aims to elaborate on *Metodika NS*. This document is crucial for settling equitable compensation. Last part of this chapter brings some essential notes to expert branch.

Next chapter investigates the second part of compensation for non-material damage, which is a compensation for difficulty in social application. Again, the history of civil legislation is described, and after that, there is an explanation of a valid civil legislation.

The fifth chapter talks about a new category of compensations for non-material damage in the event of health injury named other non-property damages and problems with their definitions.

Following chapter describes compensation for secondary sacrifice after human death. Next to historic and valid civil legislation the most important cases are mentioned in this chapter, as they serve as the base for settle equitable compensation.

The seventh chapter talks about *small general clause non-material damage*, which is a special case, when act establishes obligation to compensation for non-material damage.

The eighth chapter describes the material damage, which arose in the connection of damage in the event on health and human death. It is just an addition to the topic of this thesis.

Last chapter brings a general overview of legislation in labor work, that describes non-material damage in the event of health injury and death.

Seznam použité literatury a další zdroje

Odborné publikace

- BĚLINA, M., a kol. *Pracovní právo. 7. doplněné a podstatně přepracované vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2017. xxviii, 477 stran. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-667-8.
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA J. a ZUKLÍNOVÁ M. *Občanské právo hmotné. 2., aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-187-3.
- ELISCHER, D. a kol. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy: podle občanského zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona: praktická příručka.* Vydání první. Praha: Leges, 2020. xvi, 381 stran. Praktik. ISBN 978-80-7502-382-7.
- PAVELEK, O.. *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví a při usmrcení.* Vydání první. V Praze: C.H.Beck, 2020. xiv, 120 stran. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-785-9.
- RABAN, P. *Závazkové právo.* Brno: Václav Klemm - vydavatelství a nakladatelství, 2019. ISBN 978-80-87713-18-1.
- SCHELLE, K. a TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: Key Publishing, 2012. Právo. ISBN 978-80-7418-146-7.
- ŽDÁREK, R. a kol. *Metodika odškodňování imateriálních újem na zdraví.* Vydání první. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN: 978-80-7400-280-9

Komentářová literatura

- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014, Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2.
- MELZER, F., in MELZER, F., TÉGL, P. a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář.* Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, 1696 stran. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1.

- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI., Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 2046 stran. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.
- PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2017, ISBN 978-80-7400-653-1.
- FIALA, J., KINDL, M., a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009. 1692 s. Kodex - Komentáře nakladatelství Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-395-9.
- ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J.. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl pátý, [paragraf] 1090 až 1341. Praha: Codex Bohemia, 1998. Komentáře velkých zákonů československých, sv. 1. ISBN 80-85963-90-6.
- HŮRKA, P.. *Zákoník práce: komentář*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7598-910-9.

Elektronické prameny

- LUKÁŠKOVÁ, K., *Návrat preventivně-sankční náhrady nemajetkové újmy?* [online] pravniprostor.cz [cit 14. července 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/navrat-preventivne-sankcni-funkce-nahrady-nemajetkove-ujmy#note-7>.
- PAVELEK, Ondřej, *Náhrada nemajetkové újmy na zdraví*, *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč., 23, č., 2 (2015), [online] journals.muni.cz [cit 25. října 2022.] s. 107, Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5313>
- KLOS, D. *AKTUÁLNÍ PRAKTICKÉ POZNÁMKY K APLIKAČNÍ PRAXI TZV. METODIKY NS KE STANOVENÍ NÁHRADY NEMAJETKOVÉ ÚJMY NA ZDRAVÍ Z POHLEDU ZNALCE A ZNALECKÉ ČINNOSTI* [online] bulletin-advokacie.cz, [cit 1. února 2023]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-prakticke-poznamky-k-aplikacni-praxi-tzv.-metodiky-ns-ke-stanoveni-nahrady-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-z-pohledu-znalce-a-znalecke-cinnosti>

- Náhrady škody. Hodnota bodů bolestného [online]. nahradyskod.cz [cit. 17.července 2022]. Dostupné z: <https://nahradyskod.cz/hodnota-bodu-bolestneho/>
- Seznam znalců, tlumočnicků a překladatelů [online] seznam.justice.cz [cit 1. února 2023] Dostupné z: <https://seznam.justice.cz>
- MALIŠ, D. *Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví popáté a naposledy – přehled „externích“ změn Metodiky* [online] epravo.cz, [cit 1. února 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/metodika-nejvyssiho-soudu-k-nahrade-nemajetkove-ujmy-na-zdravi-popate-a-naposledy-prehled-externich-zmen-metodiky-98535.html?mail>

Judikatura

- Nález ÚS ze dne 2. 11. 2012, sp. zn. ÚS 668/21-1
- Nález ÚS ze dne 2. 2. 2016 IV. ÚS 3122/15
- Nález ÚS ze dne 31. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2578/19
- Nález ÚS ze dne 21. 4. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2706/19
- Nález ÚS ze dne 16. 2. 2021, sp. zn. I.ÚS 3449/19
- Rozsudek NS ze dne 10. 3. 1927, sp. zn. Rv I 1084/26
- Rozsudek NS ze dne 12. dubna 2015, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015
- Rozsudek NS ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 25 Cdo 894/2018-239
- Rozsudek NS ze dne 2. 5. 2019, sp. zn. 25 Cdo 2635/2018
- Rozsudek NS ze dne 27. 6. 2019, sp. zn. 25 Cdo 4210/2018
- Rozsudek NS ze dne 13. 5. 2021 sp. zn. 25 Cdo 1835/2020
- Rozsudek NS ze dne 15. 7. 2021, sp. zn. 25 Cdo 64/2021
- Rozsudek NS ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 1527/2020.
- Usnesení NS ze dne 1. 11. 2017, sp. zn. 25 Cdo 2245/2017

